

ආනාපානස්සතිකථාව ණ ණනා

215. යං තං ඵචං පසංසිත්වා

ආනාපානස්සතිකම්මට්ඨානං නිද්දිට්ඨන්ති
සම්බන්ධො. තත්ථ යස්මා “කථං
භාවිතො” තිආදිකාය පුච්ඡාපාළියා අත්ථෙ
විභාවිතෙ ටොමනාපාළියාපි අත්ථො
විභාවිතොයෙව භොති භෙදාභාවතො, තස්මා
තං ලඬ්ඝිත්වා “කථං භාවිතො වා” තිආදිනා
ආරභති. තත්ථ හි ඉතො පසංසාභාවො
“අයම්පි ඛො” ති වචනඤ්ච විසෙසො. තෙසු
පසංසාභාවං දස්සෙතුං “ඵචං පසංසිත්වා” ති
චුත්තං. පසංසා ච තත්ථ අභිරුච්ඡනනෙන
උස්සාහනත්ථා. තඤ්චි සුත්වා හික්ඛු “භගවා
ඉමං සමාධිං අනෙකෙහි ආකාරෙහි පසංසති,
සන්තො කීරායං සමාධි පණිතො ච
අසෙවනකො ච සුඛො ච විභාරො පාපධම්මෙ
ච යානසො අන්තරධාපෙති” ති
සඤ්ජාතාභිරුචියො උස්සාහජාතා සක්කච්චං
අනුයුඤ්ජිතඛ්ඛං පටිපජ්ජිතඛ්ඛං මඤ්ඤන්ති.
“අයම්පි ඛො” ති පදස්ස යෙ ඉමෙ මයා
නිඛ්ඛානමභාසරස්ස ඔතරණතිත්ථභූතා
කසිණජ්ඣානඅසුභජ්ඣානාදයො දෙසිතා, න

කෙවලං කෙ එව, අයම්පි බොති හගවා
අත්තනො පව්වක්ඛභුතං සමාධිං.
දෙසනානුභාවෙන තෙසම්පි භික්ඛුනං
ආසන්නං, පව්වක්ඛඤ්ච කරොත්තො
සම්පිණ්ඩනවසෙන එවමාහාති
සම්බන්ධමුඛෙන අත්ථො වෙදිතඛිබො.

සොළසවත්ථුකන්ති චතුසු අනුපස්සනාසු
චතුන්තං චතුක්කානං වසෙන සොළසට්ඨානං.
සඛ්ඛාකාරපරිපූරොති කම්මට්ඨානපාලියා
පදත්ථො පිණ්ඩත්ථො උපමා වොදනා
පරිභාරො පයොජනන්ති එවමාදීහි සඛිබෙහි
ආකාරෙහි පරිපුණ්ණො. නිද්දෙසොති
කම්මට්ඨානස්ස නිස්සෙසතො විත්ථාරො.

216. කථන්ති ඉදං පුච්ඡනාකාරවිභාවනපදං.
පුච්ඡා චෙත්ථ කථෙතුකමාසතාවසෙන
අඤ්ඤාසං අසම්භවතො. සා ච උපරි දෙසනං
ආරුළුභානං සඛිබෙසං පකාරවිසෙසානං
ආමසනවසෙනාති ඉමමත්ථං දස්සෙත්තො
“කථන්ති...පෙ.... කමාසතාපුච්ඡා”ති ආහ.
කථං බහුලීකතොති එත්ථාපි
“ආනාපානස්සතිසමාධි”ති පදං ආනෙත්ථා
සම්බන්ධිතඛිබං. තත්ථ කථන්ති

ආනාපානස්සතිසමාධිබ්‍රලීකාරං
නානප්පකාරතො විත්ථා රෙතුකමානාපුච්ඡා.
බ්‍රලීකතො ආනාපානස්සතිසමාධීති
තථාපුට්ඨධම්මනිදස්සනන්ති ඉමමත්ථං
“එසෙව නයො”ති ඉමිනා අතිදිසති. තථා
සන්තභාවාදයොපි තස්ස යෙහි
භාවනාබ්‍රලීකාරෙහි සිද්ධා, තඟ්ගහණෙනෙව
ගහිතා භොන්තීති දස්සෙතුං “කථං
බ්‍රලීකතො...පෙ.... වූපසමෙතීති එත්ථාපි
එසෙව නයො”ති වුත්තං.

“පුන ච පරං, උදාසී, අක්ඛාතා මයා
සාවකානං පටිපදා, යථාපටිපන්නා මෙ සාවකා
චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ භාවෙන්තී”ති ආදීප්ප
(ම. නි. 2.247) උප්පාදනවච්චිනට්ඨෙත
භාවනා වුච්චතීති තදුහයවසෙන අත්ථං
දස්සෙත්තො “භාවිතොති උප්පාදිතො
වච්චිතො වා”ති ආහ. තත්ථ භාවං
විජ්ජමානතං ඉතො ගතොති භාවිතො,
උප්පාදිතො පටිලද්ධමත්තොති අත්ථො.
උප්පත්තො පන ලද්ධාසෙවතො, භාවිතො
පගුණභාවං ආපාදිතො, වච්චිතොති අත්ථො.
ආනාපානපරිග්ගාහිකායාති

දීසරස්සාදිවිසෙසෙහි සද්ධිං අස්සාසපස්සාසෙ
පරිච්ඡිජ්ජගාහිකාය, තෙ ආරබ්හ පවත්තාය,
සතියං පච්චයභුතායන්ති අත්ථො.
පුරිමස්මිඤ්ඤි අත්ථෙ සමාධිස්ස සතියා
සහජාතාදිපච්චයභාවො චුත්තො
සම්පයුත්තවචනතො, දුතියස්මිං පන
උපනිස්සයභාවොපි. උපචාරජ්ඣානසහගතා හි
සති අප්පනාසමාධිස්ස උපනිස්සයො භොතීති.
බහුලීකතොති බහුලං පවත්තිතො, තෙන
ආච්ඡිජ්ජනාදිවසිභාවප්පත්තිමාහ. යො හි
වසිභාවං ආපාදිතො, සො ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණො
සමාපජ්ජිතබ්බතො පුනප්පුනං පවත්තීයති.
තෙන චුත්තං “පුනප්පුනං කතො”ති. යථා
“ඉධෙව, හික්ඛෙව, සමණො”ති (ම. නි.
1.139; අ. නි. 4.241), “විච්චිචෙව කාමෙහි”ති
(දී. නි. 1.226; සං. නි. 2.152; අ. නි. 4.123) ච
ඵවමාදීසු පට්ඨපදෙ චුත්තො ඵව-සද්දො
දුතියාදීසුපි චුත්තො ඵව භොති, ඵවමිධාපීති
ආහ “උභයත්ථ ඵවසද්දෙන නියමො
වෙදිතබ්බො”ති. උභයපදනියමෙන ලද්ධගුණං
දස්සෙතුං “අයඤ්ඤි”තිආදි චුත්තං.

අසුභකම්මට්ඨානන්ති

අසුභාරම්මණුකානමාහ. තං හි අසුභසු
යොගකම්මභාවතො, යොගිතො
සුඛවිසෙසානං කාරණභාවතො ච
“අසුභකම්මට්ඨාන”න්ති වුච්චති.

“කෙවල”න්ති ඉමිනා ආරම්මණං නිවත්තෙති.
පට්ඨෙධවසෙනාති කානපට්ඨෙධවසෙන.
කානඤ්ඤි භාවනාවිසෙසෙන ඉජ්ඣන්තං
අත්තතො විසයං පට්ඨිජ්ඣන්තමෙව
පවත්තති, යථාසභාවතො පට්ඨිජ්ඣයති චාති
“පට්ඨෙධො”ති වුච්චති.

ඔලාරිකාරම්මණත්තාති බිභවිජාරම්මණත්තා.
පට්ඨකුලාරම්මණත්තාති
ජිගුච්ඡිතබ්බාරම්මණත්තා. පරියායෙනාති
කාරණෙන, ලෙසත්තරෙන චා.

ආරම්මණසත්තතායාති අනුක්කමෙන
විවෙතබ්බතං පත්තං ආරම්මණස්ස
පරමසුඛමතං සන්ධායාහ. සත්තෙ හි
සන්තිසිත්තෙ ආරම්මණෙ පවත්තමානො
ධම්මො සයම්පි සන්තිසිත්තොව හොති.
තෙනාහ “සත්තො වුපසත්තො නිබ්බුතො”ති,
නිබ්බුතසබ්බපරිලාභොති අත්ථො.
ආරම්මණසත්තතාය තදාරම්මණධම්මානං

සන්තතා ලොකුත්තරධම්මාරම්මණාහි
පච්චවෙක්ඛණාහි දීපෙනබ්බා.

නාස්ස සන්තපණිතභාවාවහං කිඤ්චි
සෙවනන්ති අසෙවනකො. අසෙවනකත්තා
අනාසිත්තකො. අනාසිත්තකත්තා එව
අබ්බොකිණ්ණො අසම්මිස්සො පරිකම්මාදිනා.
තතො එව පාටියෙක්කො විසුංයෙවෙකො.
ආවෙණිකො අසාධාරණො. සබ්බමෙතං
සරසතො එව සන්තභාවං දස්සෙතුං චුත්තං.
පරිකම්මං වා සන්තභාවනිමිත්තං,
පරිකම්මන්ති ච කසිණකරණාදීනි
නිමිත්තූප්පාදපරියොසානං, තාදිසං ඉධ
නත්ථිති අධිප්පායො. තදා හි කම්මට්ඨානං
නිරස්සාදත්තා අසන්තමප්පණිතං සියා.
උපවාරෙන වා නත්ථි එත්ථ සන්තතාති
යොජනා. යථා උපවාරක්ඛණො
නීවරණවිගමෙන, අභිගපාතුභාවෙන ච පරෙසං
සන්තතා හොති, න එවමිමස්ස. අයං පන
ආදිසමන්තා...පෙ.... පණිතො වාති යොජනා.
කෙච්චි උත්තරවිහාරවාසිකෙ සන්ධායාහ.
අනාසිත්තකොති උපසෙවනෙන න
ආසිත්තකො. තෙනාහ “ඔජවත්තො”ති,

ඔපවත්තසදියොති අත්ථො. මධුරොති ඉටියො,
වෙනසිකසුඛපටිලාහසංවත්තනං
තිකවතුක්කජ්ඣානවසෙන, උපෙක්ඛාය වා
සත්තභාවෙන සුඛගතිකත්තා සබ්බෙසමිපි
වසෙන වෙදිතබ්බං.

ඤානසමුට්ඨානපණීතරූපච්චියසරීරතාවසෙන
පන කාසිකසුඛපටිලාහසංවත්තනං දට්ඨබ්බං,
තඤ්ච ඛො ඤානතො වුට්ඨිතකාලෙ. ඉමස්මිං
පක්ඛෙ “අජ්ජිතජ්ජිතක්ඛණෙ”ති ඉදං
හෙතුමිහි භුමිමවචනං දට්ඨබ්බං.

අවික්ඛමිහිතෙති ඤානෙන සකසත්තානතො
අනීභටෙ අජ්ජහීනෙ. අකොසල්ලසම්භූතෙති
අකොසල්ලං වුච්චති අවිජ්ජා, තතො සම්භූතෙ.
අවිජ්ජාපුබ්බචගමා හි සබ්බෙ පාපධම්මා.

බණෙනෙවාති අත්තතො
පවත්තික්ඛණෙනෙව. අන්තරධාපෙතීති එත්ථ
අන්තරධාපනං විනාසනං, තං පන
ඤානකත්තුකස්ස ඉධාධිජ්ජෙතත්තා
පරිසුට්ඨානජ්ජහානං හොතීති ආහ
“වික්ඛමිහෙතී”ති. වූපසමෙතීති විසෙසෙන
උපසමෙති. විසෙසෙන උපසමනං පන
සම්මදෙව උපසමනං හොතීති ආහ “සුට්ඨ
උපසමෙතී”ති.

නනු ව අඤ්ඤාපි සමාධි අත්තනො
පවත්තික්ඛණෙනෙව පටිපක්ඛධම්මෙ
අත්තරධාපෙනි වූපසමෙති, අථ කස්මා
අයමෙව සමාධි ඵලං විසෙසෙත්වා චුත්තොති?
පුබ්බභාගතො පට්ඨාය
නානාවිතක්කවූපසමසබ්භාවතො.
චුත්තඤ්ඤෙනං - “ආනාපානස්සති
භාවෙනබ්බා විතක්කුපච්ඡෙදායා” ති (අ. නි.
9.1; උදා. 31). අපිච තික්ඛපඤ්ඤස්ස
ඤාණුත්තරස්සෙනං කම්මට්ඨානං,
ඤාණුත්තරස්ස ව කිලෙසජ්ජහානං ඉතරෙහි
සාතිසයං, යථා සද්ධාධිමුත්තෙහි
දිට්ඨිජ්ජත්තස්ස. තස්මා ඉමං විසෙසං සන්ධාය
“යානසො අත්තරධාපෙනි වූපසමෙති” ති
චුත්තං. අථ වා නිමිත්තපාත්තභාවෙ සති
ඛණෙනෙව අභිගපාත්තභාවසබ්භාවතො
අයමෙව සමාධි “යානසො අත්තරධාපෙනි
වූපසමෙති” ති චුත්තො. යථා තං මහතො
අකාලමෙසස්ස උට්ඨිතස්ස ධාරානිපාතෙ
ඛණෙනෙව පථවියං රජොජල්ලස්ස වූපසමො.
තෙනාහ - “සෙය්‍යථාපි, හික්ඛවෙ,
මහාඅකාලමෙසො උට්ඨිතො” තිආදි (සං. නි.
5.985; පාරා. 165). සාසනිකස්ස ක්ඛානභාවනා

යෙහුයෝන නිබ්බේධනාගියාව හොතීති ආහ
 “නිබ්බේධනාගියත්තා”ති. බුද්ධානං පන
 එකංසෙන නිබ්බේධනාගියාව හොති. ඉමමෙව
 හි කම්මට්ඨානං භාවෙත්වා සබ්බෙපි
 සම්මාසම්බුද්ධා සම්මාසම්බොධිං අධිගච්ඡන්ති.
 අරියමග්ගස්ස පාදකභූතො අයං සමාධි
 අනුක්කමෙන වඩ්ඪිත්වා අරියමග්ගභාවං
 උපගතො විය හොතීති ආහ “අනුපුබ්බෙන
 අරියමග්ගවුද්ධිප්පත්තො”ති.

අයං පනත්ථො
 විරාගනිරොධපටිනිස්සග්ගානුපස්සනානං
 වසෙන සම්මදෙව යුජ්ජති. හෙට්ඨා
 පපඤ්චවසෙන චුත්තමත්ථං සුඛග්ගහණත්ථං
 සඨගහෙත්වා දස්සෙන්තො “අයං පනෙත්ථ
 සඨබ්බෙපත්ථො”ති ආහ, පිණ්ඩත්ථොති චුත්තං
 හොති.

217. තමත්ථන්ති තං “කථං
 භාවිතො”ති ආදීනා පුච්ඡාවසෙන සඨබ්බෙපතො
 චුත්තමත්ථං. “ඉධ තථාගතො ලොකෙ
 උප්පජ්ජති”ති ආදීසු (දී. නි. 1.190; ම. නි.
 1.291; අ. නි. 3.61) ඉධ-සද්දො ලොකං
 උපාදාය චුත්තො, “ඉධෙව

තිට්ඨමානස්සා” තිආදීසු (දී. නි. 2.369)
ඔකාසං, “ඉධාහං, භික්ඛවෙ, භුත්තාපී අස්සං
පචාරිතො” තිආදීසු (ම. නි. 1.30)

පදපුරණමත්තං, “ඉධ භික්ඛු ධම්මං
පරියාපුණාතී” තිආදීසු (අ. නි. 5.73) පන
සාසනං, “ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු” ති ඉධාපි
සාසනමෙචාති දස්සෙත්තො “භික්ඛවෙ,
ඉමස්මිං සාසනෙ භික්ඛු” ති චත්ථා තමත්ථං
පාකටං කත්ථා දස්සෙතුං “අයඤ්ඡී” තිආදි
වුත්තං. තත්ථ

සබ්බජ්ජකාරආනාපානස්සතිසමාධිතිබ්බත්තක
ස්සාති සබ්බජ්ජකාරග්ගහණං සොළස පකාරෙ
සන්ධාය. තෙ හි ඉමස්මිංයෙව සාසනෙ.

බාහිරකා හි ජානන්තා ආදිතො
චතුජ්ජකාරමෙව ජානන්ති. තෙනාහ

“අඤ්ඤසාසනස්ස තථාභාවපට්ඨෙසධතො” ති,
යථාවුත්තස්ස පුග්ගලස්ස
නිස්සයභාවපට්ඨෙසධතොති අත්ථො. එතෙන

“ඉධ භික්ඛවෙ” ති ඉදං
අන්තොගධෙවසද්දන්ති දස්සෙති. සන්ති හි
එකපදානිපි සාවධාරණානි යථා

“වායුහක්ඛො” ති. තෙනෙචාහ “ඉධෙව,
භික්ඛවෙ, සමණො” තිආදි.

පරිපූණ්ණසමණකරණධම්මො හී සො, යො
සබ්බප්පකාරආනාපානස්සතිසමාධිනිබ්බත්ත
කො. පරප්පවාදාති පරෙසං අඤ්ඤතිත්ථියානං
නානප්පකාරා වාදා තිත්ථායතනාති.

අරඤ්ඤාදිකස්සෙව

භාවනානුරූපසෙනාසනතං දස්සෙතුං “ඉමස්ස
හී” තිආදි චුත්තං. දුද්දමො දමථං අනුපගතො
ගොණො කුටගොණො. යථා ථනෙහි
සබ්බසො බීරං න පග්ගරති, එවං
දොහපට්ඨන්ධිනී කුටධෙත්තු. රූපසද්දාදිකෙ
පට්ඨව උප්පජ්ජනකො අස්සාදො
රූපාරම්මණාදිරසො. පුබ්බෙ
ආවිණ්ණාරම්මණන්ති පබ්බජ්ජතො පුබ්බෙ,
අනාදිමති වා සංසාරෙ පරිචිතාරම්මණං.

නිබන්ධෙය්‍යාති බන්ධෙය්‍ය. සතියාති

සම්මදෙව

කම්මට්ඨානසල්ලක්ඛණසම්පවත්තාය සතියා.
ආරම්මණෙති කම්මට්ඨානාරම්මණෙ.
දළ්භන්ති ථීරං, යථා සතොකාරිස්ස
උපවාරප්පනාහෙදො සමාධි ඉජ්ඣති, තථා
ථාමගතං කත්වාති අත්ථො.

විසෙසාධිගමදිට්ඨිමමසුඛවිහාරපද්ධතියානන්
ති සබ්බෙසං බුද්ධානං, එකච්චානං
පච්චෙකබුද්ධානං, බුද්ධසාවකානාඤ්ච
විසෙසාධිගමස්ස චෙව අඤ්ඤකම්මට්ඨානෙන
අධිගතවිසෙසානං දිට්ඨිමමසුඛවිහාරස්ස ච
පද්ධතියානභුතං.

චත්ථුවිජ්ජාවරියො විය භගවා යොගීනං
අනුරූපනිවාසට්ඨානුපදිසනතො.

හික්ඛු දීපිසදිසො අරඤ්ඤෙ එකිකො
විහරිත්වා පටිපක්ඛනිම්මථනෙන
ඉච්ඡිතත්ථසාධනතො. ඵලමුත්තමන්ති
සාමඤ්ඤඵලමාහ.

පරක්කමඡවයොග්ගභූමිත්ති
භාවනුස්සාහඡවස්ස යොග්ගකරණභූමිභුතං.

218. එවං චුත්තලක්ඛණෙසුති
අභිධම්මපරියායෙන (විහ. 530),
සුත්තන්තපරියායෙන ච චුත්තලක්ඛණෙසු.
රුක්ඛසමීපන්ති ‘‘යාවතා මජ්ඣන්හිකෙ
කාලෙ සමන්තා ඡායා ඵරති, නිවාතෙ
පණ්ණානි පතන්ති, එත්තාවතා රුක්ඛමුලන්ති
චුච්චති’’ති එවං චුත්තං රුක්ඛස්ස සමීපට්ඨානං.

අවසෙසසත්තවිධසෙනාසනන්ති පබ්බතං
කන්දරං ගිරිගුහං සුසානං වනපත්ථං
අබ්භොකාසං පලාලපුඤ්ජන්ති ඵලං වුත්තං.

උතුත්තයානුකූලං ධාතුචරියානුකූලන්ති
ගිම්හාදිඋතුත්තයස්ස, සෙම්හාදිධාතුත්තයස්ස,
මොහාදිචරියත්තයස්ස ච අනුකූලං. තථා හි
ගිම්හකාලෙ ච අරඤ්ඤං අනුකූලං, හෙමන්තෙ
රුක්ඛමූලං, වස්සකාලෙ සුඤ්ඤාගාරං,
සෙම්හධාතුකස්ස සෙම්හපකතිකස්ස අරඤ්ඤං,
පිත්තධාතුකස්ස රුක්ඛමූලං, වාතධාතුකස්ස
සුඤ්ඤාගාරං අනුකූලං, මොහචරිතස්ස
අරඤ්ඤං, දොසචරිතස්ස රුක්ඛමූලං,
රාගචරිතස්ස සුඤ්ඤාගාරං අනුකූලං.

අලීනානුද්ධච්චපක්ඛිකන්ති
අසඬකොචාවික්ඛෙපපක්ඛිකං. සයනඤ්ඨි
කොසජ්ජපක්ඛිකං, යානචඬිකමනානි
උද්ධච්චපක්ඛිකානි, න ඵලං නිසජ්ජා. තතො
ඵලස්ස සන්තතා. නිසජ්ජාය දුල්භභාවං
පල්ලඬිකාභුජනෙන, අස්සාසපස්සාසානං
පවත්තනසුඛතං උපරිමකායස්ස
උජුකථිඨපනෙන, ආරම්මණපරිග්ගහුපායං
පරිමුඛං සතියා ඨපනෙන දස්සෙත්තො.

උගුරුබද්ධාසනන්ති

උගුරුනමධොබන්ධනවසෙන නිසජ්ජා.

හෙට්ඨිමකායස්ස අනුජුකං ධ්වනං නිසජ්ජා-
චචනෙනච බොධිතන්ති “උජුං කාය”න්ති

එත්ථ කාය-සද්දො උපරිමකායවිසයොති ආහ
“උපරිමසරීරං උජුකං ධ්වපත්වා”ති. තං පන

උජුකට්ඨ්වනං සරුපතො, පයොජනතො ච
දස්සෙතුං “අට්ඨාරසා”තිආදි චුත්තං. න

පණමන්තීති න ධනමන්ති. න පරිපතතීති න
විගච්ඡති වීථිං න විලඬ්ඝති, තතො එච

පුබ්බෙනාපරං විසෙසුජ්ජත්තියා චුද්ධිං එතීං
උපගච්ඡති. ඉධ පරි-සද්දො අභි-සද්දෙන

සමානත්ථොති ආහ “කම්මට්ඨානාහිමුඛ”න්ති,
බහිද්ධා පුචුත්තාරම්මණතො නිචාරෙත්වා

කම්මට්ඨානංයෙච පුරක්ඛිත්වාති අත්ථො.
පරීති පරිග්ගහට්ඨො “පරිණායිකා”තිආදීසු

(ධ. ස. 16) වීය. නිය්‍යානට්ඨො පටිපක්ඛතො
නිග්ගමනට්ඨො. තස්මා

පරිග්ගහිතනිය්‍යානන්ති සබ්බථා

ගහිතාසම්මොසං පරිච්චත්තසම්මොසං සතීං
කත්වා, පරමං සතිනෙපක්කං උපට්ඨ්වපත්වාති

අත්ථො.

219. සතොචාති සතියා සමන්තාගතො ඵච
සරන්තො ඵච අස්සසති නාස්ස කාවි
සතිවිරහිතා අස්සාසප්පචත්ති භොතීති අත්ථො.
සතො පස්සසතීති එත්ථාපි සතොච පස්සසතීති
ඵච-සද්දො ආනොත්ථා චත්තඛිඛො.
සතොකාරීති සතො ඵච භුත්ථා, සතියා ඵච චා
කාතඛිඛස්ස කත්තා, කරණසිලො චා. යදි
“සතොච අස්සසති සතො පස්සසති” ති එතස්ස
විභච්චිගෙ (ම. නි. 3.148; සං. නි. 5.986; පාරා.
165) චුත්තං, අථ කස්මා “අස්සසති
පස්සසති” චිචෙච අචත්ථා “සතොකාරී” ති
චුත්තං? එකරසං දෙසනං කාතුකාමතාය.
පයමචතුක්කෙ පදද්වයමෙච හි
චත්තමානකාලචසෙන ආගතං, ඉතරානි
අනාගතකාලචසෙන. තස්මා එකරසං දෙසනං
කාතුකාමතාය සඛිඛත්ථ (පටි. ම. 1.165
ආදයො) “සතොකාරී” චිචෙච චුත්තං.

දීසං අස්සාසචසෙනාති දීසඅස්සාසචසෙන
විභත්තිඅලොපං කත්ථා නිද්දෙසො. දීසන්ති චා
භගචතා චුත්තඅස්සාසචසෙන. විත්තස්ස
එකග්ගතං අචික්ඛෙපන්ති චික්ඛෙපස්ස
පටිපක්ඛභාවතො “අචික්ඛෙපො” ති

ලද්ධනාමවිත්තස්ස එකග්ගභාවං පජානතො.

සති උපට්ඨිතා භොතීති ආරම්මණං

උපගන්ත්වා යිතා භොති. තාය සතියා තෙන

ඤාණෙනාති යථාචුත්තාය සතියා,

යථාචුත්තෙන ච ඤාණෙන. ඉදං චුත්ත භොති

– දීසං අස්සාසං ආරම්මණභූතං

අවික්ඛිත්තවිත්තස්ස, අසම්මොහතො වා

පජානන්තස්ස තත්ථ සති උපට්ඨිතා එව භොති,

තං සම්පජානන්තස්ස ආරම්මණකරණවසෙන,

අසම්මොහවසෙන වා සම්පජ්ඤ්ඤං,

තදධිතසතිසම්පජ්ඤ්ඤෙන තංසමච්ඡිථි

යොගාවචරො සතොකාරී නාම භොතීති.

පට්ඨිත්තස්සග්ගානුපස්සි අස්සාසවසෙනාති

පට්ඨිත්තස්සග්ගානුපස්සි භුත්වා අස්සසනස්ස

වසෙන.

“පට්ඨිත්තස්සග්ගානුපස්සි අස්සාසවසෙනා” ති වා

පාඨො. තස්ස පට්ඨිත්තස්සග්ගානුපස්සිතො

අස්සාසා පට්ඨිත්තස්සග්ගානුපස්සි අස්සාසා, තෙසං

වසෙනාති අත්ථො. විනයනයෙන අත්තො

උට්ඨිතසසනං අස්සාසො, ඛෙ උට්ඨිතසසනං

පස්සාසො. සුත්තන්තනයෙන පන ඛෙ

උට්ඨිත්තවාපි අත්තො සසනතො අස්සාසො,

අන්තො උට්ඨහිත්වාපි බහි සසනතො
පස්සාසො. අයමෙව ච නයො –

“අස්සාසාදිමජ්ඣපරියොසානං සතියා
අනුගච්ඡතො අජ්ඣත්තං වික්ඛෙපගතෙන
චිත්තෙන කායොපි චිත්තමිපි සාරද්ධා ච
භොන්ති ඉඤ්ජිතා ච එන්දිතා චා”ති,
“පස්සාසාදිමජ්ඣපරියොසානං සතියා
අනුගච්ඡතො බහිද්ධා වික්ඛෙපගතෙන
චිත්තෙන කායොපි චිත්තමිපි සාරද්ධා ච
භොන්ති ඉඤ්ජිතා ච එන්දිතා චා”ති (පටි.
ම. 1.157) –

ඉමාය පාළියා සමෙති.

පයමං අඛන්තරවාතො බහි නික්ඛමති,
තස්මා පචත්තික්කමෙන අස්සාසො පයමං
චුත්තොති වදන්ති. තාලුං ආභච්ච නිබ්බායතීති
තාලුං ආභච්ච නිරුජ්ඣති. තෙන කිර
සම්පතිජාතො බාලදාරකො බිපිතං කරොති.
එවං තාවාතිආදි යථාචුත්තස්ස අත්ථස්ස
නිගමනං. කෙචි “එවං තාවාති අතෙන
පචත්තික්කමෙන අස්සාසො
බහිනික්ඛමනවාතොති ගහෙතබ්බන්ති
අධිප්පායො”ති වදන්ති.

අද්ධානවසෙනාති කාලද්ධානවසෙන. අයං
හි අද්ධාන-සද්දො කාලස්ස, දෙසස්ස ච
වාචකො. තත්ථ දෙසද්ධානං උදාහරණභාවෙන
දස්සෙත්වා කාලද්ධානවසෙන
අස්සාසපස්සාසානං දීසරස්සතං විභාවෙතො
“යථා හී” තිආදි චුත්තං. තත්ථ
ඔකාසද්ධානන්ති ඔකාසභූතං අද්ධානං.
එරිත්වාති ඛ්‍යාපෙත්වා. චුණ්ණවිචුණ්ණාපි
අනෙකකලාපභාවෙන. දීසං අද්ධානන්ති දීසං
පදෙසං. තස්මාති සණ්කං පවත්තියා
දීසසන්තානතාය “දීසා” ති චුච්චන්ති. එත්ථ ච
හත්ථිආදිසරීරෙ, සුනඛාදිසරීරෙ ච
අස්සාසපස්සාසානං දෙසද්ධානවිසිට්ඨෙන
කාලද්ධානවසෙනෙව දීසරස්සතා චුත්තාති
වෙදිතඛ්ඛා. “සණ්කං පුරෙත්වා සණ්කමෙව
නික්ඛමන්ති”, “සීසං පුරෙත්වා සීසමෙව
නික්ඛමන්ති” ති ච වචනතො. මනුස්සෙසුති
සමානප්පමාණෙසුපි මනුස්සසරීරෙසු. දීසං
අස්සසන්තීති දීසං අස්සාසප්පඛන්ධං
පවත්තෙන්තීති අත්ථො. පස්සසන්තීති එත්ථාපි
එසෙව නයො. සුනඛසසාදයො විය රස්සං
අස්සසන්ති ච පස්සසන්ති වාති යොජනා. ඉදං
පන දීසං, රස්සඤ්ච අස්සසනං, පස්සසනඤ්ච

තෙසං සත්තානං සරීරසභාවොති දට්ඨබ්බං.
තෙසන්ති සත්තානං. තෙති අස්සාසපස්සාසා.
ඉත්තරමද්ධානන්ති අප්පකං කාලං.

නවභාකාරෙහීති භාවනමනුයුක්ඛන්තස්ස
පුබ්බෙනාපරං අලද්ධවිසෙසස්ස කෙවලං
අද්ධානවසෙන ආදිතො චුත්තා තයො ආකාරා,
තෙ ච බො එකච්චො අස්සාසං සුට්ඨු
සල්ලක්ඛෙති, එකච්චො පස්සාසං, එකච්චො
තදුභයන්ති ඉමෙසං තිණ්ණං පුග්ගලානං
වසෙන. කෙච්චි පන “අස්සසතිපි පස්සසතිපිති
එකජ්ඣං වචනං භාවනාය නිරන්තරං
පවත්තිදස්සනත්ථ”න්ති වදන්ති. ඡන්දවසෙන
පුබ්බෙ විය තයො, තථා පාමොජ්ජවසෙනාති
ඉමෙහි නවභාකාරෙහි.

කාමං චෙත්ථ එකස්ස පුග්ගලස්ස තයො එව
ආකාරා ලබ්භන්ති, තත්තිවසෙන පන
සබ්බෙසං පාලිආරුල්භත්තා, තෙසං වසෙන
පරිකම්මස්ස කාතබ්බත්තා ච “තත්තායං හික්ඛු
නවභාකාරෙහී”ති චුත්තං. එවං පජානතොති
එවං යථාචුත්තෙහි ආකාරෙහි
අස්සාසපස්සාසෙ පජානතො, තත්ථ
මනසිකාරං පවත්තෙන්තස්ස.

එකෙනාකාරෙනාති දීසං අස්සාසාදීසු චතුසු
ආකාරෙසු එකෙන ආකාරෙන, නවසු තීසු වා
එකෙන. තථා හි වක්ඛති -

“දීසො රස්සො ච අස්සාසො, පස්සාසොපි
ච තාදීසො;
චත්තාරො චණ්ණො චත්තන්ති,
නාසිකග්ගෙ ච හික්ඛුතො” ති.

අයං භාවනා
අස්සාසපස්සාසකායානුපස්සනාති කත්වා
චුත්තං “කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා
සම්පජ්ජති” ති.

ඉදාති පාලිවසෙනෙව තෙ නව ආකාරෙ,
භාවනාවිධිඤ්ච දස්සෙතුං “යථාහා” තිආදි
ආරද්ධං. තත්ථ කථං පජානාතීති පජානනවිධිං.
කථෙතුකම්මාතාය පුච්ඡති. දීසං අස්සාසන්ති
චුත්තලක්ඛණං දීසං අස්සාසං.
අද්ධානසඬ්ඛාතෙති “අද්ධාන” ත්ති සඬ්ඛං
ගතෙ දීසෙ කාලෙ, දීසං ඛණන්ති අත්ථො.
කොට්ඨාසපරියායො වා සඬ්ඛාත-සද්දො
“ථෙය්‍යසඬ්ඛාත” ත්තිආදීසු (පාරා. 91) විය,
තස්මා අද්ධානසඬ්ඛාතෙති

අද්ධානකොට්ඨාසෙ, දෙසභාගෙනි අත්ථො.
ඡන්දො උප්පජ්ජතීති භාවනාය පුබ්බෙනාපරං
විසෙසං ආවහන්තියා ලද්ධස්සාදත්තා තත්ථ
සාතිසයො කත්තුකාමතාලක්ඛණො
කුසලච්ඡන්දො උප්පජ්ජති. ඡන්දවසෙනාති
තථාපවත්තඡන්දස්ස වසෙන සවිසෙසං
භාවනමනුයුඤ්ජන්තස්ස කම්මට්ඨානං වුද්ධිං
ථාතිං ගමෙත්තස්ස. තතො සුබ්බමතරන්ති
යථාවුත්තඡන්දප්පවත්තියා පුරිමතො
සුබ්බමතරං. භාවනාබලෙන හි
පටිප්පස්සද්ධදරථපරිලාභතාය කායස්ස
අස්සාසපස්සාසා සුබ්බමතරා හුත්වා පවත්තන්ති.
පාමොජ්ජං උප්පජ්ජතීති අස්සාසපස්සාසානං
සුබ්බමතරභාවෙන ආරම්මණස්ස සන්තතරතාය,
කම්මට්ඨානස්ස ව විචිපටිපන්නතාය
භාවනාවිත්තසහගතො පමොදො
බුද්ධිකාදිහෙදා තරුණපීති උප්පජ්ජති. චිත්තං
විචත්තතීති අනුක්කමෙන අස්සාසපස්සාසානං
අතිවිය සුබ්බමතරභාවප්පත්තියා අනුපට්ඨහනො
විචෙතබ්බාකාරප්පත්තෙහි චිත්තං
චිතිචත්තතීති කෙචි. භාවනාබලෙන පන
සුබ්බමතරභාවප්පත්තෙසු අස්සාසපස්සාසෙසු
තත්ථ පටිභාගනිමිත්තෙ උප්පන්නො

පකතිඅස්සාසපස්සාසතො විත්තං නිවත්තති.
උපෙක්ඛා සණ්ඨාතීති තස්මිං පටිභාගනිමිත්තෙ
උපචාරජ්ජනාහෙදෙ සමාධිමිහි උජ්ජන්තො පුන
ඤානනිබ්බත්තනත්ථං බ්‍යාපාරාභාවතො
අජ්ඣුපෙක්ඛනං භොතීති. සා පනායං
උපෙක්ඛා තත්‍රමජ්ඣන්තූපෙක්ඛාති
වෙදිතබ්බා.

ඉමෙහි නවහි ආකාරෙහීති ඉමෙහි
යථාචුත්තෙහි නවහි පකාරෙහි පවත්තා. දීසං
අස්සාසපස්සාසා කායොති දීසාකාරා
අස්සාසපස්සාසා චුණ්ණවිචුණ්ණාපි
සමුහට්ඨෙන කායො. අස්සාසපස්සාසෙ
නිස්සාය උජ්ජන්තනිමිත්තමිපෙත්ථ
අස්සාසපස්සාසසමඤ්ඤමෙව චුත්තං.
උපට්ඨානං සතීති ආරම්මණං උපගන්ත්වා
තිට්ඨතීති සති උපට්ඨානං නාම. අනුපස්සනා
ඤාණන්ති සමථවසෙන නිමිත්තස්ස
අනුපස්සනා, විපස්සනාවසෙන
අස්සාසපස්සාසෙ, තත්තීස්සයඤ්ච කායං
“රූප”න්ති, විත්තං තංසම්පයුත්තධම්මෙ ව
“අරූප”න්ති වචත්ථපෙත්වා නාමරූපස්ස
අනුපස්සනා ව ඤාණං, තත්ථ

යථාභූතාවබෝධො. කායො උපට්ඨානන්ති
 සො කායො ආරම්මණකරණවසෙන
 උපගන්ත්වා සති එත්ථ තිට්ඨතීති උපට්ඨානං
 නාම. එත්ථ ච “කායො උපට්ඨාන”න්ති
 ඉමිනා ඉතරකායස්සාපි සභිගහො හොති
 යථාචුත්තසම්මසනවාරස්සාපි ඉධ ඉච්ඡිතත්තා.
 නො සතීති සො කායො සති නාම න හොති.
 සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච සරණට්ඨේන,
 උපතිට්ඨනට්ඨේන ච. තාය සතියාති
 යථාචුත්තාය සතියා. තෙන ඤාණෙනාති
 යථාචුත්තෙනෙව ඤාණෙන. තං කායන්ති තං
 අස්සාසපස්සාසකායඤ්චෙව
 තන්තිස්සයරූපකායඤ්ච. අනුපස්සතීති
 ඤානසම්පයුත්තඤාණෙන චෙව
 විපස්සනාඤාණෙන ච අනු අනු පස්සති. තෙන
 චුච්චති කායෙ
 කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනාති තෙන
 අනුපස්සනෙන යථාචුත්තෙ කායෙ අයං
 කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනාති චුච්චති.

ඉදං චුත්තං හොති – යා අයං යථාචුත්තෙ
 අස්සාසපස්සාසකායෙ, තස්ස නිස්සයභූතෙ
 කරජකායෙ ච කායස්සෙව අනුපස්සනා

අනුදකභූතාය මරීවියා උදකානුපස්සනා විය න
 අනිච්චාදිසභාවෙ කායෙ
 නිච්චාදිභාවානුපස්සනා, අථ ඛො යථාරහං
 අනිච්චදුක්ඛානත්තාසුභභාවස්සෙවානුපස්සනා.
 අථ වා කායෙ “අහ”න්ති වා “මම”න්ති වා
 “ඉත්ථී”ති වා “පුරිසො”ති වා ගහෙනබ්බස්ස
 කස්සචි අභාවතො තාදිසං අනනුපස්සිත්වා
 කායමත්තස්සෙව අනුපස්සනා
 කායානුපස්සනා, තාය කායානුපස්සනාය
 සම්පයුත්තා සතියෙව උපට්ඨානං සතිපට්ඨානං,
 තස්ස භාවනා වඩ්ඪනා
 කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනාති.

එස නයොති “නවහි ආකාමරහී”තිආදිනා
 චුත්තවිධිං රස්ස-පදෙ අතිදිසති. එත්ථාති
 එතස්මිං යථාදස්සිතෙ “කථං දීසං
 අස්සසන්තො”තිආදිනා (ම. නි. 3.148; සං. නි.
 5.986; පාරා. 165) ආගතෙ පාළිනයෙ. ඉධාති
 ඉමස්මිං රස්සපදවසෙන ආගතෙ පාළිනයෙ.

අයන්ති යොගාවචරො. අද්ධානවසෙනාති
 දීසකාලවසෙන. ඉත්තරවසෙනාති
 පරිත්තකාලවසෙන. ඉමෙහි ආකාමරහීති
 ඉමෙහි නවහි ආකාමරහී.

තාදිසොති දීසො, රස්සො ච. චත්තාරො
 චණ්ණාති චත්තාරො ආකාරා, තෙ ච දීසාදයො
 එව. නාසිකග්ගෙ ච භික්ඛුනොති
 ගාථාබන්ධසුබන්ථං රස්සං කත්වා චුත්තං
 “නාසිකග්ගෙ වා”ති, වා-සද්දො
 අනියමත්ථො, තෙන උත්තරොට්ඨං
 සඨගණ්හාති.

220. සබ්බකායපට්ඨංවෙදීති සබ්බස්ස
 කායස්ස පට්ඨං පට්ඨං පච්චෙකං සම්මදෙව
 වෙදනසීලො ජානනසීලො, තස්ස වා පට්ඨං පට්ඨං
 සම්මදෙව වෙදො එතස්ස අත්ථී, තං වා පට්ඨං පට්ඨං
 සම්මදෙව වෙදමානොති අත්ථො. තත්ථ තත්ථ
 සබ්බ-ග්ගහණෙන අස්සාසාදිකායස්ස
 අනවසෙසපරියාදානෙ සිද්ධෙපි
 අනෙකකලාපසමුදායභාවතො තස්ස
 සබ්බෙසම්පි භාගානං සංවෙදනදස්සනත්ථං
 පට්ඨං-සද්දග්ගහණං. තත්ථ
 සක්කච්චකාරීභාවදස්සනත්ථං සං-
 සද්දග්ගහණන්ති ඉමමත්ථං දස්සෙත්තො
 “සකලස්සා”ති ආදිමාහ. තත්ථ යථා සමානෙපි
 අස්සාසපස්සාසෙසු යොගිතො
 පට්ඨංපත්තිවිධානෙ පච්චෙකං සක්කච්චංයෙව

පටිපජ්ජිතබ්බන්ති දස්සෙතො විසුං දෙසනා
කතා, එවං තමෙවත්ථං දීපෙතො සතිපි අත්ථස්ස
සමානතාය “සකලස්සා” තිආදිනා පදද්වයස්ස
විසුං විසුං අත්ථවණ්ණනා කතාති වෙදිතබ්බං.
පාකටං කරොන්තොති විභූතං කරොන්තො,
සබ්බසො විභාවෙන්තොති අත්ථො.
පාකටීකරණං විභාවනං තත්ථ අසම්මුය්හනං
ඤාණෙනෙව නෙසං පවත්තනෙන හොතීති
දස්සෙන්තො “එවං විදිතං
කරොන්තො” තිආදිමාහ. තත්ථ තස්මාති
යස්මා ඤාණසම්පයුත්තවිත්තෙනෙව
අස්සාසපස්සාසෙ පවත්තෙති, න
විජ්ජයුත්තවිත්තෙන, තස්මා එවංභූතො
සබ්බකායපටිසංවෙදී අස්සසිස්සාමි
පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතීති වුච්චති බුද්ධාදීහීති
යොජනා. චුණ්ණවිචුණ්ණවිසට්ඨති
අනෙකකලාපතාය චුණ්ණවිචුණ්ණහාවෙන
විසට්ඨො. ආදි පාකටො හොති සතියා, ඤාණස්ස
ව වසෙන තථා පුබ්බාහිසඬ්ඛාරස්ස
පවත්තත්තා. තාදීසෙන භවිතබ්බන්ති
චතුත්ථපුග්ගලසදීසෙන භවිතබ්බං, පගෙව
සතීං, ඤාණඤ්ච පච්චුපට්ඨපෙත්වා තීසුපි

යානෙසු ඤාණසම්පයුත්තමෙව චිත්තං
පවත්තෙතඛිඛන්ති අධිජ්ජායො.

එවන්ති චුත්තජ්ජකාරෙන
සඛිකායපටිසංවෙදනවසෙනෙව. සට්ඨිති
උස්සහති. වායමතීති වායාමං කරොති,
මනසිකාරං පවත්තෙතීති අත්ථො.
තථාභූතස්සාති ආනාපානස්සතිං භාවෙන්තස්ස.
සංවරොති සති, චිරියමිපි වා. තාය සතියාති යා
ආනාපානෙ ආරඛිහ පවත්තා සති, තාය. තෙන
මනසිකාරෙනාති යො සො තත්ථ
සතිපුඛිඛභිගමො භාවනාමනසිකාරො, තෙන
සද්ධින්ති අධිජ්ජායො. ආසෙවතීති ‘‘තිස්සො
සික්ඛායො’’ති චුත්තෙ අධිකුසලධම්මෙ
ආසෙවති. තදාසෙවනඤ්ඤෙත්ථ සික්ඛනන්ති
අධිජ්ජෙතං.

පුරිමනයෙති පුරිමස්මිං භාවනානයෙ,
පයමවත්ථුද්ධියෙති අධිජ්ජායො. තත්ථාපි
කාමං ඤාණුජ්ජාදනං ලඛිහතෙව
අස්සාසපස්සාසානං යාථාවතො
දීඝරස්සභාවාවබොධසඛිභාවතො, තථාපි තං න
දුක්කරං යථාපවත්තානං තෙසං
ගහණමත්තභාවතොති තත්ථ

වත්තමානකාලජපයොගො කතො. ඉදං පන
 දුක්කරං පුරිසස්ස බුරධාරායං ගමනසදිසං,
 තස්මා සාතිසයෙනත්ථ පුබ්බාහිසඬ්ඛාරෙන
 භවිතබ්බන්ති දීපෙතුං අනාගතකාලජපයොගො
 කතොති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං “තත්ථ
 යස්මා” තිආදි චුත්තං. තත්ථ
 ඤාණුජපාදනාදීසුති ආදි-සද්දෙන
 කායසඬ්ඛාරපස්සමිහනපීතිපට්ඨංවෙදනාදිං
 සඬ්ඛණ්හාති. කෙච්ච පනෙත්ථ
 “සංවරසමාදානානං සඬ්ඛහො” ති වදන්ති.

කායසඬ්ඛාරන්ති අස්සාසපස්සාසං. සො හි
 විත්තසමුට්ඨානොපි සමානො
 කරජකායජපට්ඨෙද්ධචුත්තිතාය තෙන
 සඬ්ඛරීයතීති කායසඬ්ඛාරොති චුච්චති. යො
 පන “කායසඬ්ඛාරො වචීසඬ්ඛාරො” ති (ම. නි.
 1.102) ඵවමාගතො කායසඬ්ඛාරො
 වෙතනාලක්ඛණො සතිපි
 ද්වාරන්තරුජපත්තියං යෙභුය්‍යචුත්තියා,
 තබ්බහුලචුත්තියා ච කායද්වාරෙන ලක්ඛිතො,
 සො ඉධ නාධිජපෙතො.
 පස්සමිහෙන්තොතිආදීසු පච්ඡිමං පච්ඡිමං පදං
 පුරිමස්ස පුරිමස්ස අත්ථවචනං, තස්මා

පස්සම්භනං නාම වූපසමනං, තඤ්ච
තථාපයොගෙ අසති උප්පජ්ජනාරහස්ස
ඔලාරිකස්ස කායසඬ්ඛාරස්ස
පයොගසම්පත්තියා අනුප්පාදනන්ති දට්ඨබ්බං.
තත්තාති “ඔලාරිකං කායසඬ්ඛාරං
පස්සම්භෙන්තො” ති එත්ථ.

අපරිග්ගහිතකාලෙති කම්මට්ඨානස්ස
අනාරද්ධකාලෙ, තතො එව කායචිත්තානම්පි
අපරිග්ගහිතකාලෙ. “නිසීදති පල්ලඬ්ඛං
ආභුජිත්වා උජුං කායං පණ්ඩායා” ති හි ඉමිනා
කායපරිග්ගහො, “පරිමුඛං සතිං
උපට්ඨපෙත්වා” ති ඉමිනා චිත්තපරිග්ගහො
වුත්තො. තෙනෙවාහ “කායොපි චිත්තම්පි
පරිග්ගහිතා හොන්තී” ති. කායොති
කරජකායො. සදරථාති සපරිලාභා, සා ච
නෙසං සදරථතා ගරුභාවෙන විය ඔලාරිකතාය
අවිනාභාවිතීති ආහ “ඔලාරිකා” ති. බලවතරාති
සබලා ජුලා. සන්තා හොන්තීති චිත්තං තාවං
බහිද්ධා වික්ඛෙපාභාවෙන එකග්ගං හුත්වා
කම්මට්ඨානං පරිග්ගහෙන්වා පවත්තමානං
සන්තං හොති වූපසන්තං, තතො එව
තංසමුට්ඨානා රූපධම්මා
ලහුමුදුකම්මඤ්ඤභාවජ්ජත්තා, තදනුගුණතාය

සෙසං තිසන්තතිරූපන්ති එවං චිත්තෙ, කායෙ
ව චූපසන්තෙ පවත්තමානෙ තන්තිස්සිතා
අස්සාසපස්සාසා සන්තසභාවා අනුක්කමෙන
සුඛුමකරසුඛුමතමා හුත්වා පවත්තන්ති. තෙන
චුත්තං “යදා පනස්ස කායොපී” තිඤ්ඤි.

ආභුජනං ආභොගො, “පස්සමිහෙමී” ති
පට්ඨමාවජ්ජනා. සම්මා අනු අනු ආහරණං
සමන්තාභාරො, තස්මිංයෙව අත්ථෙ අපරාපරං
පවත්තආවජ්ජනා. තස්සෙව අත්ථස්ස මනසි
කරණං චිත්තෙ ධ්වනං මනසිකාරො. විමංසා
පච්චචෙක්ඛණා.

සාරද්ධෙති සදරථෙ සපරිලාභෙ.
අධිමත්තන්ති ඛලවං ඔලාරිකං.
ලිඛිගවිපල්ලාසෙන චුත්තං. කායසච්චාරොති
හි අධිජ්ජෙතො. “අධිමත්තං හුත්වා
පවත්තති” ති කිරියාවිසෙසනං වා එතං.
සුඛුමන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. කායමිහීති
එත්ථ “චිත්තෙ වා” ති ආනෙත්වා
සම්බන්ධිතඛිඛං.

221. පට්ඨමජ්ඣානතො චූට්ඨාය කරියමානං
දුතියජ්ඣානස්ස නානාවජ්ජනං පරිකම්මං

පයමජ්ඣානං විය දුරසමුස්සාරිතපටිපක්ඛන්ති
කත්වා තංසමුට්ඨානො කායසඤ්චාරො
පයමජ්ඣානෙ ච දුතියජ්ඣානුපවාලෙ ච
ඔලාරිකොති සදිසො චුත්තො. එස නයො
සෙසුපවාරද්වයෙපි. අථ චා දුතියජ්ඣානාදීනං
අධිගමාය පටිපජ්ජතො දුක්ඛාපටිපදාදිවසෙන
කිලමතො යොගිතො
කායකිලමථචිත්තූපසාතාදිවසෙන,
චිත්තකාදිසඤ්චොහෙන ච සපරිඵන්දනාය
චිත්තජ්ජවත්තියා දුතියජ්ඣානාදිඋපවාලෙසු
කායසඤ්චාරස්ස ඔලාරිකතා වෙදිතඛිඛා.
අතිසුඛමොති අඤ්ඤත්ථ ලඛිභමානො
කායසඤ්චාරො චතුත්ථජ්ඣානෙ
අතික්කන්තසුඛමො. සුඛමභාවොපිස්ස තත්ථ
නත්ථී, කුතො ඔලාරිකතා අජ්ජවත්තනතො.
තෙනාහ “අජ්ජවත්තිමෙව පාපුණාතී”ති.

ලාභීස්ස සතො
අනුපුඛිඛසමාපත්තිසමාපජ්ජනවෙලං,
එකාසනෙනෙව චා සඛිඛෙසං ඤානානං
පටිලාභං සන්ධාය මජ්ඣමභාණකා
හෙට්ඨිමහෙට්ඨිමජ්ඣානතො
උපරූපරිඤ්චානුපවාලෙපි සුඛමකරං ඉච්ඡන්ති.
තත්ථ හී සොපවාරානං ඤානානං උපරූපරි

විසේසවන්තතා, සන්තතා ච සම්භවේයා,
එකාවජ්ජනුපචාරං වා සන්ධාය එවං චුත්තං.
එවඤ්ඤි හෙට්ඨා චුත්තවාදෙන ඉමස්ස වාදස්ස
අවිරොධො සිද්ධො හින්තවිසයත්තා.
සඛ්ඛෙසඤ්ඤවාති උභයෙසම්පි. යස්මා තෙ
සඛ්ඛෙපි චුච්චමානෙන විධිනා
පස්සද්ධිමිච්ඡන්තියෙව. “අපරිග්ගහිතකාලෙ
පවත්තකායසඛ්ඛාරො පරිග්ගහිතකාලෙ
පටිප්පස්සම්භතී”ති ඉදං සදිසසන්තානතාය
චුත්තං. න හි තෙ එව ඔලාරිකා අස්සාසාදයො
සුඛුමා ගොන්ති. පස්සම්භනාකාරො පන
නෙසං හෙට්ඨා චුත්තොයෙව.

මහාභූතපරිග්ගහෙ සුඛුමොති
චතුර්ධාතූමුඛෙන විපස්සනාහිනිවෙසං සන්ධාය
චුත්තං. සකලරූපපරිග්ගහෙ සුඛුමො භාවනාය
උපරූපරි පණිතභාවතො. තෙනෙවාහ
“රූපාරූපපරිග්ගහෙ සුඛුමො”ති.
ලක්ඛණාරම්මණිකවිපස්සනාති
කලාපසම්මසනමාහ. නිබ්බිදානුපස්සනතො
පට්ඨාය **බලවවිපස්සනා**. තතො ඔරං
දුඛ්බලවිපස්සනා. පුඛ්ඛෙ චුත්තනෙයනාති
“අපරිග්ගහිතකාලෙ”ති ආදිනා සමථනෙය

චූත්තෙන නයෙන “අපරිග්ගහෙ පචත්තො
කායසඬ්ඛාරො මහාභූතපරිග්ගහෙ
පට්ඨපස්සමහතී” තිආදිනා විපස්සනානයෙපි
පට්ඨපස්සද්ධි යොජෙතඛ්ඛාති චූත්තං හොති.

අස්සාති ඉමස්ස “පස්සමහයං
කායසඬ්ඛාර” න්ති පදස්ස.
චොදනාසොධනාහීති අනුයොගපරිහාරෙහි.
ඵචන්ති ඉදාති වුච්චමානාකාරෙන.

කථන්ති යං ඉදං “පස්සමහයං...පෙ....
සික්ඛතී” ති (පටි. ම. 1.171) චූත්තං, තං කථං
කෙන පකාරෙන කායසඬ්ඛාරස්ස පස්සමහනං,
යොගිතො ඵ සික්ඛනං හොතීති
කථෙතුකමායතාය පුච්ඡිත්ථා කායසඬ්ඛාරෙ
සරූපතො, ඔලාරිකසුඛුමතො, වුපසමතො,
අනුයොගපරිහාරතො ඵ දස්සෙතුං “කතමෙ
කායසඬ්ඛාරා” තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ කායිකාති
රූපකායෙ හවා. කායපට්ඨෙද්ධාති
කායසන්තිස්සිතා. කායෙ සති හොන්ති, අසති
න හොන්ති, තතො ඵච තෙ අකායසමුට්ඨානාපි
කායෙන සඬ්ඛරියන්තීති කායසඬ්ඛාරා.
පස්සමිහෙන්තොති ඔලාරිකොලාරිකං
පස්සමිහෙන්තො. සෙසපදද්ඨයං තස්සෙච

වෙවචනං. ඔලාරිකඤ්ඤි කායසඤ්ඤාරං
අවුපසන්තසභාවං සන්තිසීදාපෙන්තො
“පස්සම්භෙන්තො”ති වුච්චති,
අනුප්පාදනිරොධං පාපෙන්තො
“නිරොධෙන්තො”ති, සුච්ඡු සන්තසභාවං
නගන්තො “වුපසමෙන්තො”ති.

යථාරූපෙහීති යාදිසෙහි. කායසඤ්ඤාරෙහීති
ඔලාරිකෙහි කායසඤ්ඤාරෙහි. ආනමනාති
අහිමුඛභාවෙන කායස්ස නමනා. විනමනාති
විසුං විසුං පස්සතො නමනා. සන්තමනාති
සබ්බතො, සුච්ඡු වා නමනා. පණමනාති
පච්ඡතො නමනා. ඉඤ්ජනාදීනි ආනමනාදීනං
වෙවචනාති, අධිමත්තාති වා අහිමුඛං
චලනාදීනි ආනමනාදයො, මන්දාති
ඉඤ්ජනාදයො. පස්සම්භයං කායසඤ්ඤාරන්ති
තථාරූපං ආනමනාදීනං කාරණභූතං ඔලාරිකං
කායසඤ්ඤාරං පස්සම්භෙන්තො. තස්මිං හි
පස්සම්භිතෙ ආනමනාදයොපි පස්සම්භිතා ඵච
භොන්ති.

සන්තං සුබ්බමන්ති යථාරූපෙහි
කායසඤ්ඤාරෙහි කායස්ස අපරිප්ඵන්දනභෙතූහි
ආනමනාදයො න භොන්ති, තථාරූපං

දරථාභාවතො සන්තං, අනොලාරිකතාය
සුබ්බමං. පස්සම්භයං කායසච්චාරන්ති
සාමඤ්ඤතො එකං කත්වා වදති. අථ චා
පුබ්බෙ ඔලාරිකොලාරිකං කායසච්චාරං
පටිප්පස්සම්භෙන්තො අනුක්කමෙන කායස්ස
අපරිප්ඵන්දනහෙතුභූතෙ සුබ්බමසුබ්බමතරෙ
උප්පාදෙත්වා තෙපි පටිප්පස්සම්භෙන්වා
පරමසුබ්බමතාය කොට්ඨපත්තං යං
කායසච්චාරං පටිප්පස්සම්භෙති, තං සන්ධාය
චුත්තං “සන්තං සුබ්බමං පස්සම්භයං
කායසච්චාර”න්ති.

ඉතීතිආදී වොදකවචනං. තත්ථ ඉතීති
පකාරත්ථෙ නිපාතො. කීරාති අරුචිසුවනෙ,
එවං වෙති අත්ථො. අයඤ්ඤෙන්ථ අධිප්පායො
— චුත්තස්පකාරෙන යදී අතිසුබ්බමම්පි
කායසච්චාරං පස්සම්භෙතීති. එවං සන්තෙති
එවං සති තයා චුත්තාකාරෙ ලබ්භමානෙ.
වාතුපලද්ධියාති වාතස්ස උපලද්ධියා. ච-
සද්දො සමුච්චයත්ථො,
අස්සාසාදිවාතාරම්මණස්ස චිත්තස්ස පභාවනා
උප්පාදනා පචත්තනා න භොති, තෙ ච තෙන
පස්සම්භෙතබ්බාති අධිප්පායො.

අස්සාසපස්සාසානඤ්ච භාවනාති ඔලාරිකෙ
 අස්සාසපස්සාසෙ භාවනාය
 පටිප්පස්සම්භෙත්වා සුබ්බමානං තෙසං පභාවනා
 ව න භොති, උභයෙසං තෙසං තෙන
 පටිප්පස්සම්භෙතබ්බතො. ආනාපානස්සතියාති
 ආනාපානාරම්මණාය සතියා ව පවත්තනං න
 භොති, ආනාපානානං අභාවතො. තතො එව
 තංසම්පයුත්තස්ස ආනාපානස්සතියමාධිස්ස ව
 පභාවනා උප්පාදනාපි න භොති. **න හි කදාපි**
ආරම්මණෙන විනා සාරම්මණධම්මා
සම්භවත්ති. න ව නං තත්ති එත්ථ තත්ති
 නිපාතමත්තං. තං චුත්තවිධානං සමාපත්තිං.
 පණ්ඩිතා පඤ්ඤවත්තො න වෙව
 සමාපජ්ජන්තිපි තතො න චුට්ඨහන්තිපිති
 යොජනා. එවං වොදකො සබ්බෙන සබ්බං
 අභාවුපනයනං පස්සම්භනන්ති අධිප්පායෙන
 වොදෙති.

පුන ඉති කිරාතිආදි යථාචුත්තාය වොදනාය
 විස්සජ්ජනා. තත්ථ කිරාති “යදි”ති එතස්ස
 අත්ථෙ නිපාතො. ඉති කිර සික්ඛති, මයා
 චුත්තාකාරෙන යදි සික්ඛතීති අත්ථො. එවං
 සන්තෙති එවං පස්සම්භනෙ සති. පභාවනා

හොකීති යදිපි ඔලාරිකා කායසච්චාරා
පටිප්පස්සමිහන්ති, සුඛමා පන අත්ථෙචාති
අනුක්කමෙන පරමසුඛමභාවප්පත්තස්ස
වසෙන නිමිත්තූප්පත්තියා ආනාපානස්සතියා,
ආනාපානස්සතිසමාධිස්ස ව පභාවනා
ඉජ්ඣතෙචාති අධිප්පායො.

යථා කථං වියාති යථාචුත්තවිධානං තං කථං
විය දට්ඨබ්බං, අත්ථි කිඤ්චි
තදත්ථසම්පටිපාදනෙ ඔපම්මන්ති අධිප්පායො.
ඉදානි ඔපම්මං දස්සෙතුං “සෙය්‍යථාපී” තිආදි
චුත්තං. තත්ථ සෙය්‍යථාපීති ඔපම්මත්ථෙ
නිපාතො. කංසෙති කංසභාජනෙ. නිමිත්තන්ති
නිමිත්තස්ස, තෙසං සද්දානං
පවත්තාකාරස්සාති අත්ථො. සාමිඅත්ථෙ හි ඉදං
උපයොගවචනං. සුග්ගහිතත්තාති සුට්ඨු
ගහිතත්තා. සුමනසිකතත්තාති සුට්ඨු චිත්තෙ
ඨපිතත්තා. සුපධාරිතත්තාති සම්මදෙව
උපධාරිතත්තා සල්ලක්ඛිතත්තා. සුඛමකා
සද්දාති අනුරථෙ ආහ, යෙ අප්පකා. අප්පත්ථො
හි අයං ක-සද්දො.
සුඛමසද්දනිමිත්තාරම්මණතාපීති සුඛමො
සද්දොව නිමිත්තං සුඛමසද්දනිමිත්තං,

තදාරම්මණකායපි. කිං චුත්තං හොති? කාමං
තදාසුබ්බමාපි සද්දා නිරුද්ධා, සද්දනිමිත්තස්ස
පන සුග්ගහිතත්තා
සුබ්බමකරසද්දනිමිත්තාරම්මණභාවෙනාපි
චිත්තං පවත්තති. ආදිතො පට්ඨාය හි තස්ස
තස්ස නිරුද්ධස්ස සද්දස්ස නිමිත්තං
අචික්ඛිත්තෙන චිත්තෙන උපධාරෙන්තස්ස
අනුක්කමෙන පරියොසානෙන
අතිසුබ්බමසද්දනිමිත්තමිපි ආරම්මණං කත්වා
චිත්තං පවත්තතෙව. චිත්තං න චික්ඛෙපං
ගච්ඡති තස්මිං යථාඋපට්ඨිතෙ නිමිත්තෙ
සමාධානසබ්භාවතො.

එවං සන්තෙති ආදි චුත්තස්සෙවත්ථස්ස
නිගමනවසෙන චුත්තං. තත්ථ යස්ස
සුත්තපදස්ස සද්ධිං වොදනාසොධනාහි
අත්ථො චුත්තො, තං උද්ධරිත්වා
කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානානි විභාගතො
දස්සෙතුං “පස්සම්භය”න්ති ආදි චුත්තං. තං
සබ්බං චුත්තනයත්තා උත්තානමෙව.

222. ආදිකම්මිකස්ස කම්මට්ඨානවසෙනාති
සමථකම්මට්ඨානං සන්ධාය චුත්තං. විපස්සනං
කම්මට්ඨානං පන ඉතරචතුක්කෙසුපි

ලබ්‍හතෙව. එත්ථාති පයමචතුක්කෙ.
පඤ්චසන්ධිකන්ති පඤ්චපබ්බං, පඤ්චභාගන්ති
අත්ථො.

කම්මට්ඨානස්ස උග්ගණ්හනන්ති
කම්මට්ඨානගන්ථස්ස උග්ගණ්හනං.
තදන්ථපරිපුච්ඡා කම්මට්ඨානස්ස පරිපුච්ඡනා.
අථ වා ගන්ථතො, අත්ථතො ච
කම්මට්ඨානස්ස උග්ගණ්හනං උග්ගහො.
තත්ථ සංසයපරිපුච්ඡනා පරිපුච්ඡා.
කම්මට්ඨානස්ස උපට්ඨානන්ති
නිමිත්තූපට්ඨානං, එවං
භාවනමනුයුඤ්ජන්තස්ස “එවමිධ නිමිත්තං
උපට්ඨාතී”ති උපධාරණං, තථා
කම්මට්ඨානස්ස “එවං ඤානමජ්ජෙතී”ති.
කම්මට්ඨානස්ස ලක්ඛණන්ති
ගණනානුබන්ධනාච්ඡසනානං වසෙන භාවනං
උස්සුක්කාපෙත්වා යපනාය සම්පත්ති, තතො
පරමිපි වා සල්ලක්ඛණාදිවසෙන
මත්ථකජ්ජන්තිති කම්මට්ඨානසභාවස්ස
සල්ලක්ඛණං. තෙනාහ
“කම්මට්ඨානසභාවූපධාරණන්ති චුත්තං
හොතී”ති.

අත්තනාපි න කිලමති ඔධිසො
 කම්මට්ඨානස්ස උග්ගණ්හනතො. තතො ඵච
 ආචරියම්පි න විහෙසෙති ධම්මාධිකරණම්පි
 භාවනාය මත්ථකං පාපනතො. තස්මාති තං
 නිමිත්තං අත්තතො
 අකිලමනආචරියාවිහෙසනහෙතු. ටොකන්ති
 ටොකං ටොකං. උග්ගහෙතඛ්ඛතො උග්ගහො,
 සඛ්ඛොපි කම්මට්ඨානවිධි, න පුඛ්ඛො
 චුත්තඋග්ගහමත්තං. ආචරියතො උග්ගහො
 ආචරියුග්ගහො, තතො. ඵකපදම්පීති
 ඵකකොට්ඨාසම්පි.

223. අනුචහනාති අස්සාසපස්සාසානං
 අනුගමනචසෙන සතියා නිරන්තරං
 අනුපචත්තනා. චුසනාති අස්සාසපස්සාසෙ
 ගණන්තස්ස ගණනං පටිසංහරිත්වා තෙ
 සතියා අනුබන්ධන්තස්ස යථා අප්පනා හොති,
 තථා විත්තං ධ්වපෙන්තස්ස ච
 නාසිකග්ගාදිට්ඨානස්ස නෙසං චුසනා. යස්මා
 පන ගණනාදිචසෙන විය චුසනාචසෙන විසුං
 මනසිකාරො නත්ථී, චුට්ඨචුට්ඨට්ඨානෙයෙව
 ගණනාදි කාතඛ්ඛන්ති දස්සෙතුං ඉධ
 චුසනාගහණන්ති දීපෙන්තො “චුසනාති

ප්‍රවීණතාවයන්”න්ති ආහ. ධර්මානි සමාධානං. තං
හි සම්මදෙව ආරම්මණෙ විත්තස්ස ආධානං
ධර්මානං හොති. තථා හි සමාධි “විත්තස්ස ධීති
සණ්ඨිති”ති (ධ. ස. 11.15) නිද්දිට්ඨො.

සමාධිප්පධානා පන අප්පනාති ආහ “ධර්මානි
අප්පනා”ති. අනිච්චතාදීනං සල්ලක්ඛණතො
සල්ලක්ඛණා විපස්සනා. පච්චිකතො,
නිමිත්තතො ච විනිච්චිතතො විච්චිතතා නාම
මග්ගො.

සකලසංකිලෙසපටිප්පස්සද්ධිභාවතො
සබ්බසො සුද්ධිති පාරිසුද්ධි ඵලං. තෙසන්ති
විච්චිතතාපාරිසුද්ධිනං. පටිපස්සනාති පටි පටි
දස්සනං පෙක්ඛනං. තෙනාහ
“පච්චිකතො”ති.

ඛණ්ඩන්ති ඵකං තීණි පඤ්චාති ඵචං
ගණනාය ඛණ්ඩනං. ඔකාසෙති ගණනවිධිං
සන්ධායාහ. ගණනනිස්සිතොව න
කම්මට්ඨානනිස්සිතො. “සිඛාප්පත්තං නු
බො”ති ඉදං චිරතරං ගණනාය මනසි
කරොන්තස්ස වසෙන චුත්තං. සො හි තථා
ලද්ධං අවික්ඛෙපමත්තං නිස්සාය ඵචං
මඤ්ඤො. “අස්සාසපස්සාසෙසු යො

උපට්ඨානි, තං ගභෙත්වා”ති ඉදං
 අස්සාසපස්සාසෙසු යස්ස එකොව පට්ඨං
 උපට්ඨානි, තං සන්ධාය චුත්තං, යස්ස පන
 උභොපි උපට්ඨහන්ති, තෙන උභයමිපි
 ගභෙත්වා ගණුතබ්බං. “යො උපට්ඨානී”ති
 ඉමිනා ව ද්වීසු නාසාපුට්ඨානෙසු යො
 පාකට්ඨරො උපට්ඨානි, සො ගභෙතබ්බොති
 අයමිපි අත්ථො දීපිතොති දට්ඨබ්බං.
 පචත්තමානං පචත්තමානන්ති
 ආමෙඨිතචචනෙන නිරන්තරං
 අස්සාසපස්සාසානං උපලක්ඛණං දස්සෙති.
 එවන්ති චුත්තජ්ජකාරෙන උපලක්ඛෙත්වා වාති
 අත්ථො. පාකට්ඨා භොන්ති ගණනාවසෙන
 බහිද්ධා වික්ඛෙපාභාවතො.

පලිසස්ස පරිචත්තනං, තං යත්ථ
 නික්ඛිපන්ති, සො පලිසත්ථමිභො.
 තියාමරත්තින්ති අච්චන්තසංයොගෙ
 උපයොගචචනං. පුරිමනයෙනාති සිසගණනාය,
 ගොපාලකගණනායාති අත්ථො. එකො ද්වෙ
 තිණි චත්තාරි පඤ්චාති ගණනාවිධිදස්සනං.
 තස්මා අට්ඨානිආදීසුපි එකතො පට්ඨායෙව
 පච්චෙකං අට්ඨාදීනි පාපෙතබ්බානි. සිසං සිසං

ගණනබ්බමෙව. කස්මාති තත්ථ කාරණං,
නිදස්සනඤ්ච දස්සෙති “ගණනපට්ඨද්ධෙ
හී”තිආදිනා. තත්ථ අරියති තෙන නාවාති
අරිත්තං, පාජනදණ්ඨො. අරිත්තෙන
උපත්ථමිහනං අරිත්තූපත්ථමිහනං, තස්ස
වසෙන.

නිජ්ජරියායතො නිරන්තරජ්ජවත්ති නාම
ඨපනායමෙවාති ආහ “නිරන්තරං ජවත්තං
වියා”ති. අන්තො පවිසන්තං වාතං මනසි
කරොන්තො අන්තො චිත්තං පවෙසෙති නාම.
බහි චිත්තනීහරණෙපි ඵසෙව නයො.
වාතබ්බාහතන්ති අබ්බන්තරගතං වාතං බහුලං
මනසි කරොන්තස්ස වාතෙන තං යානං
අබ්බාහතං විය, මෙදෙන පූරිතං විය ව හොති,
තථා උපට්ඨාති. නීහරතො චුට්ඨොකාසං
මුඤ්චිත්වා, තථා පන නීහරතො වාතස්ස
ගතිසමන්තෙසනමුඛෙන නානාරම්මණෙසු
චිත්තං විධාවතීති ආහ “පුච්චන්තාරම්මණ
චිත්තං වික්ඛිපතී”ති.

ඵතන්ති ඵතං අස්සාසපස්සාසජාතං.

224. අනුගමනන්ති පවත්තපවත්තානං
 අස්සාසපස්සාසානං ආරම්මණකරණවසෙන
 සතියා අනු අනු පවත්තනං අනුගච්ඡනං.
 තෙනොවාහ “තඤ්ච ඛො න
 ආදිමජ්ඣපරියොසානානුගමනවසෙනා”ති.
 නාහි ආදි තත්ථ පයමං උප්පජ්ජනතො.
 පයමුප්පත්තිවසෙන හි ඉධ ආදිච්ඡතා, න
 උප්පත්තිමත්තවසෙන. තථා හි තෙ නාහිතො
 පට්ඨාය යාව නාසිකග්ගා සබ්බත්ථ
 උප්පජ්ජන්තෙව. යත්ථ යත්ථ ච උප්පජ්ජන්ති,
 තත්ථ තත්ථෙව හිජ්ජන්ති ධම්මානං.
 ගමනාභාවතො. යථාපච්චයං පන
 දෙසන්තරුප්පත්තියං ගතිසමඤ්ඤා. හදයං
 මජ්ඣන්ති හදයසමීපං තස්ස උපරිභාගො
 මජ්ඣං. නාසිකග්ගං පරියොසානන්ති
 නාසිකට්ඨානං තස්ස පරියොසානං
 අස්සාසපස්සාසසමඤ්ඤාය තදවධිභාවතො.
 තථා හෙතෙ “චිත්තසමුට්ඨානා”ති චුත්තා, න
 ච ඛහිද්ධා චිත්තසමුට්ඨානානං සම්භවො
 අත්ථි. තෙනොහ “අබ්භන්තරං පවිසනවාතස්ස
 නාසිකග්ගං ආදී”ති.
 පවිසනනික්ඛමනපරියායො පන
 තංසදිසවසෙන චුත්තොති වෙදිතඛිඛො.

වික්බෙපගතන්ති වික්බෙපං උපගතං,
වික්ඛිත්තං අසමාහිතන්ති අත්ථො.
සාරද්ධායාති සදරථභාවාය. ඉඤ්ජනායාති
කම්මට්ඨානමනසිකාරස්ස චලනාය.

වික්බෙපගතෙන විත්තෙනාති හෙතුම්හි
කරණචචනං, ඉත්ථම්භුතලක්ඛණෙ වා.
සාරද්ධාති සදරථා. ඉඤ්ජිතාති ඉඤ්ජනකා
චලනකා. තථා එන්දිතා.

ආදිමජ්ඣපරියොසානචසෙනාති
ආදිමජ්ඣපරියොසානානුගමනචසෙන න
මනසි කාතඛ්ඛන්ති සම්ඛන්ධො.
“අනුඛන්ධනාය මනසි කරොන්තෙන
චුසනාචසෙන ච ඨපනාචසෙන ච මනසි
කාතඛ්ඛ”න්ති යෙනාධිප්පායෙන චුත්තං, තං
විචරිතුං “ගණනානුඛන්ධනාචසෙන
වියා”තිආදිමාහ. තත්ථ විසුං මනසිකාරො
නත්ථීති ගණනාය, අනුඛන්ධනාය ච විනා
යථාක්කමං කෙවලං චුසනාචසෙන,
ඨපනාචසෙන ච කම්මට්ඨානමනසිකාරො
නත්ථී. නනු චුසනාය විනා ඨපනාය විය,
චුසනාය විනා ගණනායපි මනසිකාරො
නත්ථීයෙව? යදිපි නත්ථී, ගණනා පන යථා

කම්මට්ඨානමනසිකාරස්ස මූලභාවතො
පධානභාවෙන ගහෙනබ්බා, එවං අනුබන්ධනා
යපනාය, තාය විනා යපනාය අසම්භවතො.
තස්මා සතිපි චූසනාය නානන්තරිකභාවෙ
ගණනානුබන්ධනා එව මූලභාවතො
පධානභාවෙන ගහෙන්වා ඉතරාසං තදභාවං
දස්සෙන්තො ආහ “ගණනානුබන්ධනාවසෙන
විය හි චූසනායපනාවසෙන විසුං මනසිකාරො
නත්ථි”ති. යදි එවං තා කස්මා උද්දෙසෙ විසුං
ගහිතාති ආහ

“චුට්ඨචුට්ඨට්ඨානෙයෙවා”ති ආදි. තත්ථ
“චුට්ඨචුට්ඨට්ඨානෙයෙව ගණෙන්තො”ති
ඉමිනා ගණනාය චූසනා අභිගන්ති දස්සෙති.
තෙනාහ “ගණනාය ව චූසනාය ව මනසි
කරොති”ති. තත්ථෙචාති

චුට්ඨචුට්ඨට්ඨානෙයෙව. තෙති
අස්සාසපස්සාසෙ. සතියා අනුබන්ධන්තොති
ගණනාවීථිං අනුගන්ත්වා සතියා
නිබන්ධන්තො, චුට්ඨොකාසෙයෙව තෙ
නිරන්තරං උපධාරෙන්තොති අත්ථො.
අප්පනාවසෙන විත්තං යපෙන්තොති යථා
අප්පනා භොති, එවං යථාඋපට්ඨිතෙ නිමිත්තෙ
විත්තං යපෙන්තො සමාදහන්තො.

අනුබන්ධනය වානිආදීප්ප අනුබන්ධනය ව
 ඵ්ඵසනය ව යපනය ව මනසි කරොතීති
 වුච්චතීති යොජනා. ස්වායමත්ථොති ය්වායං
 “ඵ්ඵට්ඨඵ්ඵට්ඨට්ඨානෙයෙව ගණෙත්තො,
 තත්ථෙව ගණනං පටිසංහරීත්වා තෙ සතියා
 අනුබන්ධන්තො”ති ව චුත්තො, සො
 අයමත්ථො. යා අච්චන්තාය න මිනොති න
 විනිච්ඡිනාති, සා මානස්ස සමීපෙති උපමා යථා
 “ගොණො විය ගවයො”ති.

225. පඨගුළොති පීඨසප්පී. දොලා
 පෙබොලො. කීළතත්ති කීළන්තානං.
 මාතාපුත්තානත්ති අත්තනො හරියාය,
 පුත්තස්ස ව. උහො කොට්ඨොති
 ආගච්ඡන්තස්ස පුරිමකොට්ඨං, ගච්ඡන්තස්ස
 පච්ඡිමකොට්ඨන්ති ද්වෙපි කොට්ඨො.
 මජ්ඣන්ති දොලාඵලකස්සෙව මජ්ඣං.
 උපනිබන්ධනඵමිහො වියාති
 උපනිබන්ධනඵමිහො, නාසිකග්ගං,
 මුඛනිමීත්තං වා, තස්ස මුලෙ සමීපෙ යත්වා.
 කථං යත්වා? සතියා වසෙන. සතිඤ්ඤි තත්ථ
 සුපට්ඨිතං කරොන්තො යොගාවචරො තත්ථ
 යීතො නාම හොති, අවයවධම්මෙන

සමුදායස්ස අපදිසිතබ්බතො. නිමිත්තෙති
නාසිකග්ගාදිනිමිත්තෙ. සතියා නිසිදන්තොති
සතිවසෙන නිසිදන්තො. “සතිඤ්ඤි
තත්ථා” තිආදිනා යානෙ විය වත්තබ්බං.
තත්ථාති චුට්ඨචුට්ඨට්ඨයානෙ.

226. තෙති නගරස්ස අන්තොබ්හිගතා
මනුස්සා, තෙසං සච්චගා ව හත්ථගතා.

227. ආදිතො පට්ඨායාති
උපමෙයාත්ථදස්සනතො පට්ඨාය. ගාථායං
නිමිත්තන්ති උපනිබන්ධනානිමිත්තං.
අනාරම්මණමෙකචිත්තස්සාති එකස්ස
චිත්තස්ස න ආරම්මණං, ආරම්මණං න
හොන්තිති අත්ථො. අජානතො ව තයො
ධම්මෙති නිමිත්තං අස්සායො පස්සායොති
ඉමෙ තයො ධම්මෙ ආරම්මණකරණවසෙන
අචින්දන්තස්ස. ච-සද්දො බ්‍යතිරෙකෙ.
භාවනාති ආනාපානස්සතිසමාධිභාවනා.
නුපලබ්භතීති න උපලබ්භති න සිජ්ඣතිති අයං
චොදනාගාථාය අත්ථො, දුතියා පන
පරිහාරගාථා සුච්ඤ්ඤොයාච.

කථන්ති තාසං අත්ථං විචරිතුං
කථෙතුකමාසතාපුච්ඡා. ඉමෙ තයො
ධම්මාතිආදීසු පදයොජනාය සද්ධිං
අයමත්ථනිද්දෙසො – ඉමෙ නිමිත්තාදයො
තයො ධම්මා එකච්ඡිත්තස්ස කථං ආරම්මණං න
භොන්ති, තථාපි න විමෙ න ච ඉමෙ තයො
ධම්මා අවිදිතා භොන්ති, කථං න ච භොන්ති
අවිදිතා? තෙසඤ්ඤි අවිදිතත්තෙ චිත්තඤ්ඤව
කථං වික්ඛෙපං න ගච්ඡති, පධානඤ්ඤව
භාවනාය නිජ්ඣාදකං වීරියඤ්ඤව කථං
පඤ්ඤායති, නීවරණානං වික්ඛම්භකං
සම්මදෙව සමාධානාවහං
භාවනානුයොගසච්චාතං පයොගඤ්ඤව යොගී
කථං සාධෙති, උපරුපරී
ලොකීයලොකුත්තරඤ්ඤව විසෙසං
කථමධිගච්ඡතිති.

ඉදානි තමත්ථං කකචුපමාය සාධෙතුං
“සෙය්‍යථාපී”තිආදි වුත්තං. භූමිභාගස්ස
විසමතාය චඤ්ඤවලෙ රුක්ඛෙ ඡෙදනකිරියා න
සුකරා සියා, තථා ච සති කකචදන්තගති
දුබ්බිඤ්ඤෙඤ්ඤායාති ආහ “සමෙ භූමිභාගෙ”ති.
කකචෙතාති බුද්දකෙන බරපත්තෙන. තෙනාහ

“පුරිසො” ති. ජුට්ටියකකවදන්තානන්ති
ජුට්ටියජුට්ටියකකවදන්තානං වසෙන. තෙන
කකවදන්තෙන ජුට්ටියජුට්ටියට්ටියානෙයෙව
පුරිසස්ස සතියා උපට්ටියානං දස්සෙති. තෙනාහ
“න ආගතෙ වා ගතෙ වා කකවදන්තෙ මනසි
කරොති” ති. කකවස්ස ආකච්චනකාලෙ
පුරිසාහිමුඛං පවත්තා ආගතා. පෙල්ලනකාලෙ
තතො විගතා “ගතා” ති චුත්තා. න ච ආගතා
වා ගතා වා කකවදන්තා අවිදිතා හොන්ති
සබ්බත්ථ සතියා උපට්ටියිත්තා
ඡන්දිතබ්බට්ටියානං අච්ඡිස්ත්වා ගච්ඡන්තානං,
ආගච්ඡන්තානඤ්ච කකවදන්තානං අභාවතො.
පධානන්ති රුක්ඛස්ස ඡෙදනවීරියං.
පයොගන්ති තස්සෙව ඡෙදනකීරියං.
විසෙසන්ති අනෙකභාවාපාදනං, තෙන ච
සාධෙතබ්බං පයොජනවිසෙසං.

යථා රුක්ඛොතිආදි උපමාසංසන්දනං.
උපනිබන්ධති ආරම්මණෙ විත්තං එතායාති
සති උපනිබන්ධනා නාම, තස්සා
අස්සාසපස්සාසානං සල්ලක්ඛණස්ස
නිමිත්තන්ති උපනිබන්ධනානිමිත්තං,
නාසිකග්ගං, මුඛනිමිත්තං වා. එවමෙවාති

යථාපි සො පුරිසො කකචෙන රුක්ඛං
ඡන්දන්තො ආගතගතෙ කකචදන්තෙ
අමනසිකරොන්තොපි චුට්ඨචුට්ඨට්ඨානෙයෙව
සතියා උපට්ඨපනෙන ආගතගතෙ
කකචදන්තෙ ඡානාති, සුත්තපදඤ්ච
අවිරජ්ඣන්තො අත්ථකිච්චං සාධෙති,
එවමෙව. නාසිකග්ගෙ මුඛනිමිත්තෙති
දීඝනාසිකො නාසිකග්ගෙ ඉතරො මුඛං දසනං
නිමීයති ඡාදීයති එතෙනාති මුඛනිමිත්තන්ති
ලද්ධනාමෙ උත්තරොට්ඨෙයි.

ඉදං පධානන්ති යෙන වීරියාරම්භෙන
ආරද්ධවීරියස්ස යොගිනො කායොපි චිත්තමපි
කම්මනියං භාවනාකම්මක්ඛමං.
භාවනාකම්මයොග්ගං භොති, ඉදං වීරියං
පධානන්ති එලෙන හෙතුං දස්සෙති.
උපක්කිලෙසා පහීයන්තීති චිත්තස්ස
උපක්කිලෙසභූතාති නීවරණාති
වික්ඛම්භනවසෙන පහීයන්ති. විතක්කා
චූපසමන්තීති තතො එව කාමවිතක්කාදයො
මිච්ඡාවිතක්කා උපසමං ගච්ඡන්ති,
නීවරණප්පභානෙන වා පයිමජ්ඣානාධිගමං
දස්සෙත්වා විතක්කචූපසමාපදෙසෙන

දුකියජ්ඣානාදීනමධිගමමාහ. අයං පයොගොති
අයං ඝානාධිගමස්ස හෙතුභූතො
කම්මට්ඨානානුයොගො පයොගො.
සංයොජනා පභීයන්තීති දසපි සංයොජනාති
මග්ගපට්ඨානානුයොගො පයොගො.
අනුසයා ඛයන්තී හොන්තීති තථා සත්තපි
අනුසයා අනුප්පත්තිධම්මකාපාදනෙන
හඬිගමත්තස්සපි අනවසෙසතො විගතන්තා
හොන්තී. එත්ථ ච සංයොජනප්පහානං නාම
අනුසයනිරොධෙනෙව හොති, පභීනෙසු ච
සංයොජනෙසු අනුසයානං ලෙසොපි න
හවිස්සතීති ච දස්සන්තථං “සංයොජනා
පභීයන්ති අනුසයා ඛයන්තී හොන්තී”ති
චුත්තං. අයං විසෙසොති ඉමං සමාධිං නිස්සාය
අනුක්කමෙන ලබ්භමානො අයං
සංයොජනප්පහානාදිකො ඉමස්ස සමාධිස්ස
විසෙසොති අත්ථො.

යස්සාති යෙන. අනුපුබ්බන්ති අනුක්කමෙන.
පරිචිතාති පරිචිණ්ණා. අයං හෙත්ථ
සඬ්ඛෙපත්ථො – ආනාපානස්සති යථා
බුද්ධෙන හගවතා දෙසිතා, තථෙව යෙන
දීඝරස්සපජානනාදිවිධිනා අනුපුබ්බං පරිචිතා

සුට්ඨ භාවිතා, තතො එව පරිපුණ්ණා
සොළසන්තං වත්ථුනං පාරිපුරියා සබ්බසො
පුණ්ණා. සො හික්ඛු ඉමං අත්තනො
බන්ධාදිලොකං පඤ්ඤොභාසෙන පභාසෙති.
යථා කිං අබ්භා මුත්තොව වන්දිමා
අබ්භුපක්කිලෙසවිමුත්තො වන්දිමා තාරකරාජා
වියාති.

ඉධාති කකචුපමායං. අස්සාති යොගිනො.
ඉධාති වා ඉමස්මිං යානෙ. අස්සාති
උපමාභූතස්ස කකචස්ස. ආගතගතවසෙන
යථා තස්ස පුරිසස්ස අමනසිකාරො, එවං
අස්සාසපස්සාසානං ආගතගතවසෙන
අමනසිකාරමත්තමෙව පයොජනං.

228. නිමිත්තන්ති පටිභාගනිමිත්තං.
අවසෙසකුධානභිගපටිමණ්ඩිතාති
අප්පනාවිතක්කාදිඅවසෙසකුධානභිගපටිමණ්ඩි
තාති වදන්ති, විචාරාදීති පන වත්තබ්බං
නිප්පරියායෙන විතක්කස්ස අප්පනාභාවතො.
සො හි පාළියං “අප්පනා ඛාප්පනා”ති (ධ. ස.
7) නිද්දිට්ඨො, තංසම්පයොගතො වා යස්මා
කුධානං “අප්පනා”ති අට්ඨකථාවොභාරො,
කුධානභිගෙසු ව සමාධි පධානං, තස්මා තං

“අප්පනා” ති දස්සෙන්තො
“අවසෙසකුධානභිගපටිමණ්ඩිකා
අප්පනාසඞ්ඛාතා ධ්වනා ච සම්පජ්ජති” ති ආහ.
කස්සච්ච පන ගණනාවසෙනෙච
මනසිකාරකාලතො පභුතීති එත්ථ
“අනුක්කමතො...පෙ....
ලඞ්ඝනාකාරජ්ජත්තං විය හොති” ති එත්තකො
ගන්ථො පරිභීතො.

සාරද්ධකායස්ස කස්සච්ච පුග්ගලස්ස. ඔනමති
පට්ටිකාදීනං පලමිබනෙන. විකුජ්ජති සද්දං
කරොති. ගත්තානිසදකප්පරාදීනං
සන්ධිට්ඨානෙසු චලිං ගණ්භාති තත්ථ තත්ථ
චලිතං හොති. කස්මා? යස්මා සාරද්ධකායො
ගරුකො හොතීති කායදරථචූපසමෙන සද්ධිං
සිජ්ඣමානො
ඔලාරිකඅස්සාසපස්සාසනිරොධො
බ්බතිරෙකමුඛෙන තස්ස සාධනං විය චුත්තො.
ඔලාරිකඅස්සාසපස්සාසනිරොධවසෙනාති
අන්වයවසෙන තදත්ථසාධනං. තත්ථ
කායදරථෙ චූපසන්තෙති විත්තජරුපානං
ලහුමුදුකම්මඤ්ඤහාවෙන යො
සෙසතිසන්තතිරුපානම්පි ලහුආදිහාවො, සො

ඉධ කායස්ස ලහුභාවොති අධිජ්ජෙතො. ස්වායං
යස්මා චිත්තස්ස ලහුආදිභාවෙන චිතා නත්ථී,
තස්මා චුත්තං “කායොපි චිත්තමපි ලහුකං
හොතී”ති.

ඔලාරිකෙ අස්සාසපස්සාසෙ නිරුද්ධෙතිආදි
හෙට්ඨා චුත්තනයමිපි
විචෙනඛ්ඛාකාරජ්ජත්තස්ස කායසඬ්ඛාරස්ස
විචයනවිධිං දස්සෙතුං ආනීතං.

229. උපරුපරි විභූතානීති භාවනාබලෙන
උද්ධං උද්ධං පාකටාති හොන්ති. දෙසතොති
පකතියා චූසනදෙසතො, පුඛ්ඛෙ අත්තනා
චූසනවසෙන උපධාරිතට්ඨානතො.

“කත්ථ නත්ථී”ති යානවසෙන, “කස්ස
නත්ථී”ති පුග්ගලවසෙන වීමංසියමානමත්ථං
ඵකජ්ඣං කත්වා විභාවෙතුං
“අන්තොමාතුකුච්ඡිය”න්තිආදි චුත්තං. තත්ථ
යථා උදකෙ නිමුග්ගස්ස පුග්ගලස්ස
නිරුද්ධොකාසතාය අස්සාසපස්සාසා න
පවත්තන්ති, ඵචං අන්තොමාතුකුච්ඡියං. යථා
මතානං සමුට්ඨාපකචිත්තාභාවතො, ඵචං
අසඤ්ඤිභූතානං මුච්ඡාපරෙතානං, අසඤ්ඤිසු

වා ජාතානං, තථා නිරොධසමාපන්නානං.
චතුත්ථජ්ඣානසමාපන්නානං පන
ධම්මතාවසෙනෙව නෙසං අනුප්පජ්ජනං, තථා
රූපාරූපභවසමඬිගීනං. කෙච්චි පන
“අනුපුබ්බතො සුබ්බමභාවප්පත්තියා
චතුත්ථජ්ඣානසමාපන්නස්ස, රූපභවෙ
රූපානං භවඬිගස්ස ච සුබ්බමභාවතො
රූපභවසමඬිගීනං නත්ථී” ති කාරණං වදන්ති.
අත්ථීයෙව නෙ අස්සාසපස්සාසා
පරියෙසතොති අධිප්පායො,
යථාචුත්තසත්තට්ඨානවිනිමුත්තස්ස
අස්සාසපස්සාසානං අනුප්පජ්ජනට්ඨානස්ස
අභාවතො. පකතිච්චිට්ඨවසෙනාති පකතියා
ච්චසනට්ඨානවසෙන. නිමිත්තං ධපෙනබ්බන්ති
සතියා තත්ථ තත්ථ සුඛප්පවත්තනත්ථං
ථීරතරසඤ්ජානනං පවත්තෙතබ්බං.
ථීරසඤ්ඤාපදට්ඨානා හි සති. ඉමමෙවාති ඉමං
ඵච අනුපට්ඨහත්තස්ස කායසඬිබාරස්ස
කණ්ටකුට්ඨාපනනයෙන උපට්ඨාපනවිධිමෙව.
අත්ථවසන්ති හෙතුං. අත්ථොති හි ඵලං, සො
යස්ස වසෙන පවත්තති, සො අත්ථවසොති.
මුට්ඨස්සතිස්සාති විනට්ඨස්සතිස්ස.
අසම්පජානස්සාති සම්පජඤ්ඤරහිතස්ස,

භාවේන්තස්ස අනුක්කමෙන අනුපට්ඨහන්තෙ
අස්සාසපස්සාසෙ විමංසිත්වා “ඉමෙ තෙ”ති
උපධාරෙකුං, සම්මදෙව පජානිතුඤ්ච
සමත්ථාහි සතිපඤ්ඤාහි විරහිතස්සාති
අධිප්පායො.

230. ඉතො අඤ්ඤං කම්මට්ඨානං.
ගරුකන්ති භාරියං. සා චස්ස ගරුකතා
භාවනාය සුදුක්කරභාවෙනාති ආහ
“ගරුකභාවන”න්ති. උපරුපරි
සන්තසුබ්බමභාවප්පත්තිතො “බලවතී සුවිසදා
සුරා ච සතිපඤ්ඤා ච ඉච්ඡිතබ්බා”ති චත්ථා
සුබ්බමස්ස නාම අත්ථස්ස සාධනෙනාපි
සුබ්බමෙනෙව භවිතබ්බන්ති දස්සෙකුං “යථා
හී”තිආදි චුත්තං. ඉදානි අනුපට්ඨහන්තානං
අස්සාසපස්සාසානං පරියෙසනුපායං
දස්සෙත්තො “තාහි ච පනා”තිආදිමාහ. තත්ථ
ගොචරමුඛෙති ගොචරාහිමුඛෙ. අනුපදන්ති
පදානුපදං. චරිත්ථාති ගොචරං ගහෙත්ථා.
තස්මිංයෙව යානෙති
උපනිබන්ධනානිමිත්තසඤ්ඤිතට්ඨානෙ.
යොජෙත්ථාති මනසිකාරෙන යොජෙත්ථා.
සතිරස්මියා බන්ධිත්ථාති චා

වුත්තමෙවත්ථමාහ “තස්මිංයෙව යානෙ
යොජේත්වා”ති. න හි උපමෙයො
බන්ධනයොජනට්ඨානානි විසුං ලබ්හන්ති.

**231. නිමිත්තන්ති උග්ගහනිමිත්තං,
පටිභාගනිමිත්තං වා. උභයමිපි හි ඉධ එකජ්ඣං
වුත්තං. තථා හි තුලපිච්චාදිඋපමත්තයං
උග්ගහෙ යුජ්ජති, සෙසං උභයත්ථ. එකච්චෙති
එකෙ ආචරියා.**

තාරකරූපං වියාති තාරකාය පහාරූපං විය.
මණිගුලිකාදිඋපමා පටිභාගෙ වට්ටන්ති. කථං
පනෙතං එකංයෙව කම්මට්ඨානං
අනෙකාකාරතො උපට්ඨාතීති ආහ “තඤ්ච
පනෙත”න්තිආදි. සුත්තන්තන්ති එකං සුත්තං.
පගුණජ්ජවත්තිභාවෙන අවිච්ඡේදං,
මහාවිසයතඤ්ච සන්ධායාහ “මහතී
පබ්බතෙය්සා නදී වියා”ති.

අත්ථබ්බාඤ්ජනසම්පත්තියා සමන්තභද්දකං
සුත්තං සබ්බභාගමනොහරා සබ්බපාලිච්චුල්ලා
වනසට්ඨා වියාති ආහ “එකා වනරාජී වියා”ති.
තෙනාහ භගවා – “වනජ්ජගුම්බෙ යථ
ච්චස්සිතග්ගෙ”ති (බු. පා. 6.13; සු. නි. 236).
නානානුසන්ධිකං නානාපෙය්සාලං

විවිධනයනිපුණං
බහුවිධකම්මට්ඨානමුඛසුත්තන්තං අත්ථිකෙහි
සක්කවචං සමුපජීවිතබ්බන්ති ආහ
“සීතච්ඡායො...පෙ.... රුක්ඛො වියා”ති.
සඤ්ඤානානකායාති නිමිත්තපට්ඨානතො
පුබ්බෙව පවත්තසඤ්ඤානං නානාවිධභාවතො.

ඉමෙ තයො ධම්මාති අස්සාසො, පස්සාසො,
නිමිත්තන්ති ඉමෙ තයො ධම්මා. නත්ථිති
කම්මට්ඨානවසෙන මනසිකාතබ්බභාවෙන
නත්ථි න උපලබ්භන්ති. න ච උපචාරන්ති
උපචාරමිථි න පාපුණාති, පගෙව අප්පනන්ති
අධිප්පායො. යස්ස පනාති විජ්ජමානපක්ඛො
චුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බො.

ඉදානි චුත්තස්සෙව අත්ථස්ස සමත්ථනත්ථං
කකචුපමායං ආගතා “නිමිත්ත”න්තිආදිකා
ගාථා පච්චානීතා.

232. නිමිත්තෙති යථාචුත්තෙ
පටිභාගනිමිත්තෙ. එවං හොතීති
භාවනමනුයුත්තස්ස එව හොති. තස්මා
“පුනප්පුනං එවං මනසි කරොහී”ති
චත්තබ්බො. වොසානං ආපජ්ජෙය්‍යාති

“නිමිත්තං නාම දුක්කරං උප්පාදෙතො, තයිදං
ලද්ධං, හන්දාහං දානි යදා වා තදා වා විසෙසං
නිබ්බත්තෙස්සාමි” ති සච්චකොචං ආපජ්ජෙය්‍ය.
විසීදෙය්‍යාති “එත්තකං කාලං
භාවනාමනුයුත්තස්ස නිමිත්තමිපි න උප්පන්නං,
අහබ්බො මඤ්ඤෙ විසෙසස්සා” ති විසාදං
ආපජ්ජෙය්‍ය.

“ඉමාය පටිපදාය ජරාමරණතො
මුච්චිස්සාමිති පටිපන්නස්ස නිමිත්ත” ති
චුත්තෙ කථං සච්චකොචාපත්ති, භියොයාසො
මත්තාය උස්සාහමෙව කරෙය්‍යාති
“නිමිත්තමීදං...පෙ.... චත්තබ්බො” ති
මජ්ඣිමනිකායෙ ආහු. එවත්ති
චුත්තස්සකාරෙන පටිභාගනිමිත්තෙයෙව
භාවනාවිත්තස්ස ධර්මෙන. ඉතො පහුතීති
ඉතො පටිභාගනිමිත්තස්සකාරෙන පටිභාගනිමිත්තෙයෙව
පුබ්බෙ යං චුත්තං “අනුබන්ධනාය ච චුසනාය
ච ධර්මනාය ච මනසි කරොති” ති (විසුද්ධි.
1.224), තත්ථ අනුබන්ධනං, චුසනායෙව
විස්සජ්ජෙත්වා ධර්මනාවසෙන භාවනා භොතීති
ධර්මනාවසෙනෙව භාවෙනබ්බත්ති අත්ථො.

ජොරාණෙහි චුත්තොවායමත්ථොති
 “නිමිත්තෙ”ති ගාථමාභ. තත්ථ නිමිත්තෙති
 පටිභාගනිමිත්තෙ. ඨපයං චිත්තන්ති
 භාවනාවිත්තං ඨපෙත්තො, ඨපනාවසෙන
 මනසි කරොත්තොති අත්ථො. නානාකාරන්ති
 “චත්තාරො චණ්ණා”ති (විසුද්ධි. 1.219;
 පාරා. අට්ඨ. 2.165; පටි. ම. අට්ඨ. 2.1.163)
 එවං චුත්තං නානාකාරං.
 ආකාරසාමඤ්ඤවසෙන හෙතං එකවචනං.
 විභාවයන්ති විභාවෙත්තො
 අන්තරධාපෙත්තො. නිමිත්තූප්පත්තිතො
 පට්ඨාය හි තෙ ආකාරා අමනසිකරොතො
 අන්තරහිතා විය හොන්ති. අස්සාසපස්සාසෙති
 අස්සාසපස්සාසෙ යො නානාකාරො, තං
 විභාවයං, අස්සාසපස්සාසසම්භූතෙ වා
 නිමිත්තෙ. සකං චිත්තං නිබන්ධතීති තාය එව
 ඨපනාය අත්තනො චිත්තං උපනිබන්ධති,
 අප්පෙතීති අත්ථො. යෙ පන “විභාවයන්ති
 විභාවෙත්තො විදිතං පාකටං කරොත්තො”ති
 අත්ථං වදන්ති, තං පුබ්බභාගවසෙන යුජ්ජෙය්‍ය.
 අයඤ්ඤෙත්ථ අත්ථො – ධිතිසම්පන්නත්තා
 ධිරො යොගී අස්සාසපස්සාසෙ නානාකාරං
 විභාවෙත්තො නානාකාරතො තෙ

පජානන්තො විදිතෙ පාකටෙ කරොන්තො,
නානාකාරං වා ඔලාරිකොලාරිකෙ
පස්සම්භෙන්තො වූපසමෙන්තො තත්ථ යං
ලද්ධං නිමිත්තං, තස්මිං චිත්තං යපෙන්තො
අනුක්කමෙන සකං චිත්තං නිබන්ධති
අප්පෙතීති.

වණ්ණතොති පිචුපිණ්ඩතාරකරුපාදීසු විය
උපට්ඨිතවණ්ණතො. ලක්ඛණතොති
බරභාවාදිසභාවතො, අනිච්චාදිලක්ඛණතො
වා. රක්ඛිතබ්බං තං නිමිත්තන්ති සම්බන්ධො.
නිමිත්තස්ස රක්ඛණං නාම තත්ථ පටිලද්ධස්ස
උපචාරඤ්ඤාස්ස රක්ඛණෙනෙව හොතීති ආහ
“පුනඡ්ඡුතං මනසිකාරවසෙන වුද්ධිං විරුළ්භිං
ගමයිත්වා”ති.

233. එත්ථාති එතිස්සං කායානුපස්සනායං.
පාරිසුද්ධිං පත්තුකාමොති අධිගන්තුකාමො,
සමාපජ්ජිතුකාමො ච, තත්ථ
සල්ලක්ඛණාවිච්චිට්ඨනාවසෙන
අධිගන්තුකාමො, සල්ලක්ඛණාවසෙන
සමාපජ්ජිතුකාමොති යොජෙනබ්බං. නාමරූපං
වචන්ථපෙත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙතීති
සඬබ්බෙපතො වුත්තමත්ථං චිත්ථාරතො

දස්සෙතො “කථ”න්තිආදි චුත්තං. තත්ථ යථා
භීතිආදි කායස්ස, චිත්තස්ස ච
අස්සාසපස්සාසානං සමුදයභාවදස්සනං.
කම්මාරගග්ගරියාති කම්මාරානං උක්කායං
අග්ගිධමනභස්සා. ධම්මානායාති ධමයන්තියා,
වාතං ගාභාපෙත්තියාති අත්ථො. තජ්ජන්ති
තදනුරූපං. එවමෙවාති එත්ථ කම්මාරගග්ගරී
විය කරජකායො, වායාමො විය චිත්තං
දට්ඨබ්බං. කිඤ්චාපි අස්සාසපස්සාසා
චිත්තසමුට්ඨානා, කරජකායං පන විනා තෙසං
අප්පවත්තනතො “කායඤ්ච චිත්තඤ්ච පටිච්ච
අස්සාසපස්සාසා”ති චුත්තං.

තස්සාති නාමරූපස්ස. පච්චයං පරියෙසතීති
“අවිජ්ජාසමුදයා රූපසමුදයො”තිආදිනා (පටි.
ම. 1.50) අවිජ්ජාදිකං පච්චයං වීමංසති
පරිග්ගණ්හාති. කඬ්ඛං විතරතීති “අභොසිං නු
බො අහං අතීතමද්ධාන”න්ති (ම. නි. 1.18;
සං. නි. 2.20) ආදිනායප්පවත්තං

සොළසවත්ථුකං විචිකිච්ඡං අතික්කමති
පජහති. “යං කිඤ්චි රූපං

අතීතානාගතපච්චුප්පන්ත”න්ති (ම. නි. 1.347;
361; 3.86; අ. නි. 4.181) ආදිනායප්පවත්තං

කලාපසම්මසනං. පුබ්බභාගෙනි
පටිපදාඤාණදස්සනවිසුද්ධිපරියාපන්තාය
උදයබ්බයානුපස්සනාය පුබ්බභාගෙ
උප්පන්නෙ. ඔභාසාදයොති ඔභාසො ඤාණං
ජිනි පස්සද්ධි සුඛං අධිමොක්ඛො පග්ගහො
උපෙක්ඛා උපට්ඨානං නිකන්තීති ඉමෙ
ඔභාසාදයො දස. උදයං පභායාති
උදයබ්බයානුපස්සනාය ගහිතං සඬ්ඛාරානං
උදයං විස්සජ්ජෙත්වා තෙසං හඬිගස්සෙව
අනුපස්සනතො හඬිගානුපස්සනං ඤාණං
පත්වා ආදීනවානුපස්සනාපුබ්බඬිගමාය
නිබ්බිදානුපස්සනාය නිබ්බිත්තන්තො.
මුඤ්චිතුකමාසතාපටිසඬ්ඛානුපස්සනාසඬ්ඛාරු
පෙක්ඛානුලොමඤාණානං විණ්ණපරියන්තෙ
උප්පන්නගොත්‍රභුඤාණානන්තරං
උප්පන්නෙන මග්ගඤාණෙන සබ්බසඬ්ඛාරෙසු
විරජ්ජන්තො විමුච්චන්තො. මග්ගක්ඛණෙ හි
අරියො විරජ්ජති විමුච්චතීති ච වුච්චති. තෙනාහ
“යථාක්කමෙන චත්තාරො අරියමග්ගෙ
පාපුණ්ත්වා”ති.
මග්ගඵලනිබ්බානපහිනාවසිට්ඨකිලෙසසඬ්ඛාන
ස්ස පච්චවෙක්ඛිතබ්බස්ස පහෙදෙන
ඵකුනවීසතිහෙදස්ස. අරහතො හි

අවසිට්ඨයකිලෙසාභාවෙන එකුනවීසතිතා.
අස්සාති ආනාපානකම්මට්ඨානිකස්ස.

234. විසුං කම්මට්ඨානභාවනානයො නාම
නත්ථි පයමචතුක්කවසෙන අධිගතකුමානස්ස
වෙදනාවිත්තධම්මානුපස්සනාවසෙන
දෙසිතත්තා. තෙසන්ති තිණ්ණං චතුක්කානං.

පීතිපට්ඨසංවෙදීති පීතියා පටි පටි සම්මදෙව
වෙදනාසිලො, තස්සා වා පටි පටි සම්මදෙව
වෙදො එතස්ස අත්ථි, තං වා පටි පටි සම්මදෙව
වෙදයමානො. තත්ථ කාමං සංවෙදන-
ග්ගහණෙනොව පීතියා සක්කච්චං විදිතභාවො
බොධිතො භොති, යෙහි පන පකාරෙහි තස්සා
සංවෙදනං ඉච්ඡිතං, තං දස්සෙතුං පටි-
සද්දග්ගහණං “පටි පටි සංවෙදීති
පටිසංවෙදී” ති. තෙනාහ
“ද්වීභාකාරෙහි” ති ආදි.

තත්ථ කථං ආරම්මණතො පීති පටිසංවිදිතා
භොතීති පුච්ඡාවචනං. සජ්ජිතිකෙ ද්වෙ කුමානෙ
සමාපජ්ජතීති පීතිසහගතානි ද්වෙ
පයමදුතියකුමානානි පටිපාටියා සමාපජ්ජති.
තස්සාති තෙන. “පටිසංවිදිතා” ති හි පදං

අපෙක්ඛිත්වා කත්තුඅත්ථෙ ඵතං සාමිච්චනං.
සමාපත්තික්ඛණෙනි සමාපත්තක්ඛණෙ.
කුමාරපටිලාභෙනාති කුමාරෙන
සමච්චිභාවෙන. ආරම්භණතොති
ආරම්භණමුඛෙන,
තදාරම්භණකුමාරපරියාපත්තා පිති
පටිසංවිදිතා හොති ආරම්භණස්ස
පටිසංවිදිතත්තා. කිං චුත්තං හොති? යථා නාම
සප්පපරියෙසනං චරත්තෙන තස්ස ආසයෙ
පටිසංවිදිතෙ සොපි පටිසංවිදිතො ගහිතො ඵච
හොති මත්තාගදබලෙන තස්ස ගහණස්ස
සුකරත්තා, ඵචං පිතියා ආසයභූතෙ ආරම්භණෙ
පටිසංවිදිතෙ සා පිති පටිසංවිදිතා ඵච හොති
සලක්ඛණතො, සාමඤ්ඤතො ච තස්සා
ගහණස්ස සුකරත්තාති.

කථං අසම්මොභතො පිති පටිසංවිදිතා
හොතීති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං.
විපස්සනාක්ඛණෙනි විපස්සනාපඤ්ඤාය
තික්ඛවිසදප්පත්තාය විසයතො
දස්සනක්ඛණෙ. ලක්ඛණපටිච්චෙධෙනාති පිතියා
සලක්ඛණස්ස, සාමඤ්ඤලක්ඛණස්ස ච
පටිච්චිකුමාරෙන. යං හි යස්ස විසෙසතො,

සාමඤ්ඤතො ව ලක්ඛණං, තස්මිං විදිතෙ සො
යාථාවතො විදිතො එව හොති. තෙනාහ
“අසම්මොහතො ජිති පටිසංවිදිතා හොති”ති.

ඉදානි තමත්ථං පාලියා එව විභාවෙතං
“චුත්තඤ්ඤතෙ”ත්තිආදිමාහ. තත්ථ දීඝං
අස්සාසවසෙනාතිආදීසු යං චත්තඛිඛං, තං
හෙට්ඨා චුත්තමෙව. තත්ථ පන
සතොකාරිතාදස්සනවසෙන පාලි ආගතා, ඉධ
ජිතිපටිසංවෙදිතාවසෙන, ජිතිපටිසංවෙදිතා ව
අත්ථතො විහත්තා එව. අපිච අයමෙත්ථ
සඬ්ඛෙපත්ථො – දීඝං අස්සාසවසෙනාති
දීඝස්ස අස්සාසස්ස ආරම්මණභූතස්ස වසෙන
පජානතො සා ජිති පටිසංවිදිතා හොතීති
සම්ඛන්ථො. චිත්තස්ස එකග්ගතං අචික්ඛෙපං
පජානතොති ඤානපරියාපන්තං
“අචික්ඛෙපො”ති ලද්ධනාමං
චිත්තස්සෙකග්ගතං තංසම්පයුත්තාය පඤ්ඤාය
පජානතො. යථෙව හි ආරම්මණමුඛෙන ජිති
පටිසංවිදිතා හොති, එවං තංසම්පයුත්තධම්මාපි
ආරම්මණමුඛෙන පටිසංවිදිතා එව හොන්තීති.
සති උපට්ඨිතා හොතීති දීඝං අස්සාසවසෙන
ඤානසම්පයුත්තා සති තස්ස ආරම්මණෙ

උපට්ඨිතා ආරම්මණමුඛෙන කොතෙපි
උපට්ඨිතා නාම හොති. තාය සතියාති එවං.
උපට්ඨිතාය තාය සතියා යථාචුත්තෙන තෙන
ඤාණෙන සුඡ්පට්ඨිතත්තා ආරම්මණස්ස
තස්ස වසෙන තදාරම්මණා සා පීති පට්ඨිතා
හොති. දීඝං පස්සාසවසෙනාතිආදීසුපි ඉමිනාව
නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

එවං පයමවතුක්කවසෙන දස්සිතං
පීතිපට්ඨිතං වෙදනං ආරම්මණතො,
අසම්මොහතො ච විභාගසො දස්සෙතුං
“ආවජ්ජතො” තිආදී චුත්තං. තත්ථ
ආවජ්ජතොති කොතං ආවජ්ජන්තස්ස. සා
පීතීති සා කොතපරියාපන්තා පීති. ඡානතොති
සමාපන්තක්ඛණෙ ආරම්මණමුඛෙන
ඡානතො. තස්ස සා පීති පට්ඨිතා හොතීති
සම්බන්ධො. පස්සතොති දස්සනභූතෙන
ඤාණෙන කොතතො චුට්ඨාය පස්සන්තස්ස.
පච්චවෙක්ඛතොති කොතං
පච්චවෙක්ඛන්තස්ස. චිත්තං අධිට්ඨහතොති
“එත්තකං වෙලං කොතසමච්ඡිගී භවිස්සාමී” ති
කොතචිත්තං අධිට්ඨහන්තස්ස. එවං
පඤ්චන්තං වසීභාවානං වසෙන කොතස්ස

පජානනමුඛෙන ආරම්මණතො ජිනියා
පටිසංවෙදනා දස්සිතා.

ඉදානි යෙහි ධම්මෙහි ක්කානං, විපස්සනා ච
සිජ්ඣන්ති; තෙසං ක්කානපරියාපන්තානං,
විපස්සනාමග්ගපරියාපන්තානාඤ්ච සද්ධාදීනං
වසෙන ජිනිපටිසංවෙදනං දස්සෙත්තුං “සද්ධාය
අධිමුච්චතො” තිආදි චුත්තං. තත්ථ
අධිමුච්චතොති සද්දහන්තස්ස,
සමථවිපස්සනාවසෙනාති අධිජ්ජායො. වීරියං
පග්ගණ්හතොතිආදීසුපි එවෙව නයො.
අහිඤ්ඤායාන්ති අහිවිසිට්ඨාය පඤ්ඤාය
ජානිතඛිඛං. අහිජානතොති
විපස්සනාපඤ්ඤාපුඛිඛිගමාය මග්ගපඤ්ඤාය
ජානතො. පරිඤ්ඤායාන්ති දුක්ඛසච්චං
තීරණපරිඤ්ඤාය, මග්ගපඤ්ඤාය ච
පරිජානතො. පහාතඛිඛන්ති සමුදයසච්චං
පහානපරිඤ්ඤාය, මග්ගපඤ්ඤාය ච පජ්ඣතො.
භාවයතො සච්ඡිකරොතො භාවෙතඛිඛං
මග්ගසච්චං, සච්ඡිකාතඛිඛං නිරොධසච්චං.
කෙච්චි පනෙත්ථ ජිනියා එව වසෙන
අහිඤ්ඤායාදීනි උද්ධරන්ති, තං අයුත්තං

කඩානාදිසමුදායං උද්ධරිත්වා තතො ජිනියා
නිද්ධාරණස්ස අධිප්පෙතත්තා.

එත්ථ ච “දීසං අස්සාසවසෙනා” තිආදිනා
පයමචතුක්කවසෙන ආරම්මණතො
ජිනිපට්ඨංවෙදනං චුත්තං, තථා
“ආවජ්ජතො” තිආදිහි පඤ්චහි පදෙහි.
“අහිඤ්ඤෙය්‍යං අහිජානතො” තිආදිහි පන
අසම්මොහතො. “සද්ධාය
අධිමුච්චතො” තිආදිහි උභයථාජිනි
සඬ්ඛෙපතො සමථවසෙන ආරම්මණතො,
විපස්සනාවසෙන අසම්මොහතො
ජිනිපට්ඨංවෙදනං චුත්තත්ති දට්ඨබ්බං. කස්මා
පනෙත්ථ වෙදනානුපස්සනායං ජිනිසීසෙන
වෙදනා ගහිතා, න සරූපතො එවාති?
භූමිවිභාගාදිවසෙන වෙදනං හින්දිත්වා චතුධා
වෙදනානුපස්සනං දස්සෙතුං. අපිච
වෙදනාකම්මට්ඨානං දස්සෙත්තො හගවා
ජිනියා ඔලාරිකත්තා තංසම්පයුත්තසුඛං
සුඛග්ගහණත්ථං ජිනිසීසෙන දස්සෙති.

එතෙනෙව නයෙන අවසෙසපදානීති
“සුඛපට්ඨංවෙදී විත්තසඬ්ඛාරපට්ඨංවෙදී” ති
පදානි ජිනිපට්ඨංවෙදීපදෙ ආගතනායෙනෙව

අත්ථතො වෙදිතඛ්ඛානි. සක්කා හි
 “ද්විභාකාරෙහි සුඛපටිසංවෙදිතා හොති,
 විත්තසඛ්ඛාරපටිසංවෙදිතා හොති
 ආරම්මණතො” තිආදිනා ජිතිට්ඨානො
 සුඛාදිපදානි පක්ඛිපිත්වා “සුඛසහගතානි තීණි
 ක්ඛානානි, චත්තාරි වා ක්ඛානානි
 සමාපජ්ජති” තිආදිනා අත්ථං විඤ්ඤාතුං.
 තෙනාහ “තිණ්ණං ක්ඛානානං වසෙනා” තිආදි.
 වෙදනාදයොති ආදි-සද්දෙන සඤ්ඤා ගහිතා.
 තෙනාහ “ද්වෙ ඛත්ඨා” ති.
 විපස්සනාභූමිදස්සනත්ථන්ති
 පකිණ්ණකසඛ්ඛාරසම්මසනවසෙන
 විපස්සනාය භූමිදස්සනත්ථං “සුඛන්ති ද්වෙ
 සුඛානී” තිආදි චුත්තං සමථෙ
 කායිකසුඛාභාවතො. සොති සො
 පස්සම්භනපරියායෙන චුත්තො නිරොධො.
 “ඉමස්ස හි හික්ඛුතො පුඛ්ඛෙ
 අපරිග්ගහිතකාලෙ” තිආදිනා (විසුද්ධි. 1.220)
 විත්ථාරතො කායසඛ්ඛාරෙ චුත්තො, තස්මා
 චුත්තනයෙනෙව වෙදිතඛ්ඛො. තත්ථ
 කායසඛ්ඛාරවසෙන ආගතො, ඉධ
 විත්තසඛ්ඛාරවසෙනාති අයමෙව විසෙසො.

එවං චිත්තසඛ්ඛාරස්ස පස්සමිහනං
 අතිදෙසෙන දස්සෙත්වා යද්දද්දං ඉමස්මිං
 චතුක්කෙ චත්තබ්බං, තං දස්සතුං
 “අපිචා”තිආදි චුත්තං. තත්ථ ජිනිපදෙනි
 “ජිනිපට්ඨංචෙදී”තිආදිනා දෙසිතකොට්ඨාසෙ.
 ජිනිසීසෙන චෙදනා චුත්තාති ජිනිඅපදෙසෙන
 තංසම්පයුත්තා චෙදනා චුත්තා, න ජිනීති
 අධිප්පායො. තත්ථ කාරණං හෙට්ඨා
 චුත්තමෙව. ද්වීසු චිත්තසඛ්ඛාරපදෙසුති
 “චිත්තසඛ්ඛාරපට්ඨංචෙදී පස්සමිහයං
 චිත්තසඛ්ඛාර”න්ති
 චිත්තසඛ්ඛාරපට්ඨංයුත්තෙසු ද්වීසු පදෙසු.
 “විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූප”න්ති (මහාව. 1;
 ම. නි. 3.126; උදා. 1) වචනතො චිත්තෙන
 පට්ඨද්ධාති චිත්තපට්ඨද්ධා. තතො එව කාමං
 චිත්තෙන සඛ්ඛරීයන්තීති චිත්තසඛ්ඛාරා,
 සඤ්ඤාචෙදනාදයො, ඉධ පන
 උපලක්ඛණමත්තං සඤ්ඤා චෙදනාව
 අධිප්පෙතාති ආහ “සඤ්ඤාසම්පයුත්තා
 චෙදනා”ති.

235. චිත්තපට්ඨංචෙදීති එත්ථ ද්වීහාකාරෙහි
 චිත්තපට්ඨංචෙදීතා හොති ආරම්මණතො,

අසම්මොහතො ච. කථං ආරම්මණතො?
චත්තාරි ක්කානානි සමාපජ්ජති, තස්ස
සමාපත්තික්ඛණෙ ක්කානපටිලාභෙනාතිආදීනා
චුත්තනසානුසාරෙන සබ්බං සුචිඤ්ඤෙඤ්ජයාන්ති
ආහ “චතුත්තං ක්කානානං චසෙන
චිත්තපටිසංවෙදිතා වෙදිතබ්බා”ති. චිත්තං
මොදෙන්තොති ක්කානසම්පයුත්තං චිත්තං
සම්පයුත්තාය ජිනියා මොදයමානො, තං වා
ජිනිං ආරම්මණං කත්වා පචත්තං
විපස්සනාවිත්තං තාය එව ආරම්මණභූතාය
ජිනියා මොදයමානො. පමොදෙන්තොතිආදීනි
පදානි තස්සෙව වෙචචනානි
ජිනිපරියායභාවතො.

සම්පයුත්තාය ජිනියා චිත්තං ආමොදෙතීති
ක්කානචිත්තසම්පයුත්තාය
ජිනිසම්බොජ්ඣකඨගභූතාය ඔදගාලක්ඛණාය
ක්කානජිනියා තමෙව ක්කානචිත්තං
සහජාතාදිපච්චයචසෙන වෙච
ක්කානපච්චයචසෙන ච පරිබ්බුහෙන්තො
හට්ඨපහට්ඨාකාරං පාපෙන්තො ආමොදෙති
පමොදෙති ච. ආරම්මණං කත්වාති උළාරං
ක්කානසම්පයුත්තං ජිනිං ආරම්මණං කත්වා

පවත්නමානං විපස්සනාවිත්තං තාය එව
ආරම්මණභූතාය ජිනියා යොගාවචරො
හට්ඨපහට්ඨාකාරං පාපෙන්තො “ආමොදෙති
පමොදෙති” ති වුච්චති.

සමං යපෙන්තොති යථා ඊසකම්පි
ලීනපක්ඛං, උද්ධච්චපක්ඛඤ්ච අනුපගම්ම
අනොනතං අනුන්තතං යථා ඉන්ද්‍රියානං
සමත්තපට්ඨත්තියා අවිසමං, සමාධිස්ස වා
උක්කංසගමනෙන ආනෙඤ්ජප්පත්තියා
සම්මදෙව යීතං හොති, එවං අප්පනාවසෙන
යපෙන්තො. ලක්ඛණපට්ඨෙධෙනාති
අනිච්චාදිකස්ස ලක්ඛණස්ස පට්ඨ පට්ඨ
විජ්ඣානෙන ඛණෙ ඛණෙ අවබොධෙන.
ඛණිකවිත්තෙකග්ගතාති ඛණමත්තට්ඨිතිකො
සමාධි. සොපි හි ආරම්මණෙ නිරන්තරං
එකාකාරෙන පවත්නමානො පට්ඨපක්ඛෙන
අනභිභූතො අප්පිතො විය විත්තං නිච්චලං
යපෙති. තෙන වුත්තං “එවං
උප්පන්තායා” ති ආදි.

මොචෙන්තොති වික්ඛම්භනවිමුත්තිවසෙන
විචෙචෙන්තො විසුං කරොන්තො, නීවරණාති
පජහන්තොති අත්ථො. විපස්සනාක්ඛණෙති

හඬගානුපස්සනාක්බණේ. හඬගො හි නාම
අනිච්චතාය පරමා කොටි, තස්මා තාය
හඬගානුපස්සකො යොගාවචරො චිත්තමුඛෙන
සබ්බසඬ්ඛාරගතං අනිච්චතො පස්සති, නො
නිච්චතො. අනිච්චස්ස දුක්ඛත්තා, දුක්ඛස්ස ච
අනත්තකත්තා තදෙව දුක්ඛතො අනුපස්සති,
නො සුඛතො. අනත්තතො අනුපස්සති, නො
අත්තතො. යස්මා පන යං අනිච්චං දුක්ඛං
අනත්තා, න තං අභිනන්දිතබ්බං. යඤ්ච න
අභිනන්දිතබ්බං, න තං රඤ්ජිතබ්බං. තස්මා
හඬගදස්සනානුසාරෙන “අනිච්චං දුක්ඛං
අනත්තා” ති සඬ්ඛාරගතෙ දිට්ඨෙ තස්මිං
නිබ්බින්දති, නො නන්දති. විරජ්ජති, නො
රජ්ජති. සො ඵ්චං නිබ්බින්දන්තො
විරජ්ජන්තො ලොකියෙනෙව තාව ඤාණෙන
රාගං නිරොධෙති, නො සමුදෙති, නාස්ස
සමුදයං කරොතීති අත්ථො. අථ චා සො ඵ්චං
විරත්තො යථා දිට්ඨං සඬ්ඛාරගතං, තථා
අදිට්ඨං අත්තතො ඤාණෙන නිරොධෙති, නො
සමුදෙති. නිරොධමෙවස්ස මනසිකරොති, නො
සමුදයන්ති අත්ථො. සො ඵ්චං පටිපන්තො
පටිනිස්සජ්ජති, නො ආදියති. කිං චුත්තං
හොති? අයඤ්චි අනිච්චාදිඅනුපස්සනා සද්ධිං

බන්ධාභිසඬ්ඛාරෙහි කිලෙසානං
පරිච්චජනතො, සඬ්ඛතදොසදස්සනෙන
තඬ්ඛිපරිතෙ නිඬ්ඛානෙ තන්තින්තකාය
පක්ඛන්දනතො පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගො
පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගො වාති චුච්චති. තස්මා
තාය සමන්තාගතො යොගාවචරො
චුත්තනයෙන කිලෙසෙ ච පරිච්චජති,
නිඬ්ඛානෙ ච පක්ඛන්දති. තෙන චුත්තං “සො
විපස්සනාක්ඛණෙ අනිච්චානුපස්සනාය
නිච්චසඤ්ඤාතො චිත්තං මොචෙන්තො
විමොචෙන්තො ...පෙ....

පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය ආදානතො චිත්තං
මොචෙන්තො විමොචෙන්තො අස්සසති චෙච
පස්සසති වා”ති.

තත්ථ අනිච්චස්ස, අනිච්චන්ති වා
අනුපස්සනා අනිච්චානුපස්සනා.
තෙභුමකධම්මානං අනිච්චතං ගහෙන්වා
පචත්තාය විපස්සනාය එතං නාමං.
නිච්චසඤ්ඤාතොති සඬ්ඛතධම්මෙ “නිච්චා
සස්සතා”ති පචත්තාය මිච්ඡාසඤ්ඤාය.
සඤ්ඤාසීසෙන චිත්තදිට්ඨිනම්පි ගහණං
දට්ඨබ්බං. එස නයො සුඛසඤ්ඤාදීසුපි.

නිබ්බිදානුපස්සනායාති සඞ්ඛාරෙසු
නිබ්බිත්දනාකාරෙන පවත්තාය අනුපස්සනාය.
නන්දිතොති සජ්ජිතිකතණ්භාතො.

වීරාගානුපස්සනායාති තථා වීරජ්ජනාකාරෙන
පවත්තාය අනුපස්සනාය. තෙන චුත්තං
“රාගතො මොචෙත්තො”ති.

නිරොධානුපස්සනායාති සඞ්ඛාරානං
නිරොධස්ස අනුපස්සනාය. යථා සඞ්ඛාරා
නිරුජ්ඣන්තියෙව, ආයතිං පුනඛිභවවසෙන න
උප්පජ්ජන්ති, එවං වා අනුපස්සනා
නිරොධානුපස්සනා. මුඤ්චිතුකමාසා හි අයං
බලප්පත්තා. තෙනාහ “සමුදයතො
මොචෙත්තො”ති. පටිනිස්සජ්ජනාකාරෙන
පවත්තා අනුපස්සනා පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා.
ආදානතොති නිච්චාදිවසෙන ගහණතො,
පටිසන්ධිග්ගහණතො වාති එවමෙත්ථ අත්ථො
දට්ඨබ්බො.

236. අනිච්චන්ති අනුපස්සි, අනිච්චස්ස වා
අනුපස්සනසිලො අනිච්චානුපස්සිති එත්ථ කිං
පනෙතං අනිච්චං, කථං වා අනිච්චං, කා වා
අනිච්චානුපස්සනා, කස්ස වා
අනිච්චානුපස්සනාති චතුක්කං

විභාවෙන බිබන්ති තං දස්සෙන්තො “අනිච්චං
වෙදිතබ්බ”න්ති ආදිමාහ.

තත්ථ නිච්චං නාම ධූවං සස්සතං යථා තං
නිබ්බානං, න නිච්චන්ති අනිච්චං,
උදයබ්බයවන්තං, අත්ථතො සඬබ්බතා ධම්මාති
ආහ “අනිච්චන්ති පඤ්චක්ඛන්ධා. කස්මා?
උප්පාදවයඤ්ඤථත්තභාවා”ති,
උප්පාදවයඤ්ඤථත්තසබ්භාවාති අත්ථො.
තත්ථ සඬබ්බධම්මානං හෙතුපච්චයෙනි
උප්පජ්ජනං අභුත්වා සම්භවො අත්තලාහො
උප්පාදො. උප්පන්නානං තෙසං
බණ්ණනිරොධො විනාසො වයො. ජරාය
අඤ්ඤථාභාවො අඤ්ඤථත්තං. යථා හි
උප්පාදාවත්ථාය හින්තාය හඬිගාවත්ථායං
වත්ථුහෙදො නත්ථි, එවං යිතිසඬබ්බතාය
හඬිගාහිමුඛාවත්ථායමපි වත්ථුහෙදො නත්ථි,
යත්ථ ජරාවොභාරො. තස්මා එකස්සාපි
ධම්මස්ස ජරා යුජ්ජති, යා බණ්ණකජරාති වුච්චති.
එකංසෙන ව උප්පාදහඬිගාවත්ථාසු වත්ථුනො
අහෙදො ඉච්ඡිතබ්බො, අඤ්ඤථා “අඤ්ඤො
උප්පජ්ජති, අඤ්ඤො හිජ්ජති”ති ආපජ්ජෙය්‍ය.
තයිමං බණ්ණකජරං සන්ධායාහ

“අඤ්ඤාදායක” නීති. යං පනෙත්ථ චත්තබ්බං,
තං පරතො කථයිස්සාම.

යස්ස ලක්ඛණත්තයස්ස භාවා ඛන්ධෙසු
අනිච්චසමඤ්ඤා, තස්මිං ලක්ඛණත්තයෙ
අනිච්චතාසමඤ්ඤාති “අනිච්චතාති
තෙසංයෙව උප්පාදවයඤ්ඤාදායක” නීති චත්ථා
විසෙසතො ධම්මානං ඛණිකනිරොධෙ
අනිච්චතාවොහාරොති දස්සෙත්තො “හුත්ථා
අභාවො චා” තිආදිමාහ. තත්ථ
උප්පාදපුබ්බකත්තා අභාවස්ස හුත්ථාගහණං.
තෙන පාකභාවපුබ්බකත්තං විනාසභාවස්ස
දස්සෙති. තෙනොවාකාරොතාති
නිබ්බත්තනාකාරොතෙව. ඛණභසිගෙනාති
ඛණිකනිරොධෙන. තස්සා අනිච්චතායාති
ඛණිකභසිගසඛිඛාතාය අනිච්චතාය. තාය
අනුපස්සනායාති යථාචුත්තාය
අනිච්චානුපස්සනාය. සමන්තාගතොති
සමඛිග්භූතො යොගාවචරො.

ඛයො සඛිඛාරානං විනාසො, විරජ්ජනං
තෙසංයෙව විලුජ්ජනං විරාගො, ඛයො ඵච
විරාගො ඛයවිරාගො, ඛණිකනිරොධො.
අච්චත්තමෙත්ථ එතස්මිං අධිගතෙ සඛිඛාරා

විරජ්ජන්ති නිරුජ්ඣන්ති අව්චන්තවිරාගො,
නිබ්බානං. තෙනාහ “බයවිරාගො සඬ්ඛාරානං
බණ්ඩගො, අව්චන්තවිරාගො නිබ්බාන”න්ති.

තදුභයවසෙන පවත්තාති

බයවිරාගානුපස්සනාවසෙන විපස්සනාය,
අව්චන්තවිරාගානුපස්සනාවසෙන මග්ගස්ස
පවත්ති යොජෙතබ්බා. ආරම්මණතො වා
විපස්සනාය බයවිරාගානුපස්සනාවසෙන
පවත්ති, තත්තින්තභාවතො

අව්චන්තවිරාගානුපස්සනාවසෙන, මග්ගස්ස
පන අසම්මොහතො

බයවිරාගානුපස්සනාවසෙන, ආරම්මණතො
අව්චන්තවිරාගානුපස්සනාවසෙන පවත්ති
වෙදිතබ්බා. “ඵසෙව නයො”ති ඉමිනා යස්මා
විරාගානුපස්සි-පදෙ චුත්තනායානුසාරෙන
“ද්වෙ නිරොධා බයනිරොධො ව
අව්චන්තනිරොධො වා”ති

ඵවමාදිඅත්ථවණ්ණනං අතිදිසති, තස්මා
විරාගට්ඨානෙ නිරොධපදං පක්ඛිපිත්වා
“බයො සඬ්ඛාරානං විනාසො”ති ආදිනා ඉධ
චුත්තනයෙන තස්ස අත්ථවණ්ණනා
වෙදිතබ්බා.

පටිනිස්සජ්ජනං පහාතබ්බස්ස තදභිගවසෙන
වා සමුච්ඡෙදවසෙන වා පරිච්චජනං
පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගො. තථා සබ්බුපධිනං
පටිනිස්සග්ගභූතෙ විසඬ්ඛාරෙ අත්තනො
නිස්සජ්ජනං, තත්තිත්තතාය වා
තදාරම්මණතාය වා තත්ථ පක්ඛන්දනං
පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගො.

තදභිගවසෙනාති එත්ථ අනිච්චානුපස්සනා
තාව තදභිගජ්ජනාවසෙන නිච්චසඤ්ඤං
පරිච්චජති, පරිච්චජන්තී ච තථා අජ්ජවත්තියං
යෙ “නිච්ච”න්ති ගහණවසෙන කිලෙසා,
තම්මුලකා අභිසඬ්ඛාරා, තදුභයමුලකා ච
විපාකක්ඛන්ධා අනාගතෙ උජ්ජජ්ජෙය්‍යං, තෙ
සබ්බෙපි අජ්ජවත්තිකරණවසෙන පරිච්චජති,
තථා දුක්ඛසඤ්ඤාදයො. තෙනාහ “විපස්සනා
හි තදභිගවසෙන සද්ධිං ඛන්ධාභිසඬ්ඛාරෙහි
කිලෙසෙ පරිච්චජති”ති.

සඬ්ඛතදොසදස්සනෙනාති සඬ්ඛතෙ
තෙභූමතෙ සඬ්ඛාරගතෙ
අනිච්චතාදිදොසදස්සනෙන. නිච්චාදිභාවෙන
තබ්බිපරිතෙ. තත්තිත්තතායාති
තදධිමුත්තතාය. පක්ඛන්දතීති අනුපවිසති

අනුපවිසන්තං විය හොති. සද්ධිං
බන්ධාහිසඬ්ඛාරෙහි කිලෙසෙ පරිච්චජනීති
මග්ගෙන කිලෙසෙසු පරිච්චත්තෙසු
අවිපාකධම්මකාපාදනෙන අහිසඬ්ඛාරා,
තම්මුලකා ච බන්ධා අනුප්පත්තිරහභාවෙන
පරිච්චත්තා නාම හොන්තීති සබ්බෙපි තෙ
මග්ගො පරිච්චජනීති චූත්තං. උභයන්ති
විපස්සනාඤ්ඤාණං, මග්ගඤ්ඤාණඤ්ච.
මග්ගඤ්ඤාණම්පි හි ගොත්‍රභුඤ්ඤාණස්ස අනු පච්ඡා
නිබ්බානදස්සනතො “අනුපස්සනා”ති චූච්චති.

සොළසවත්ථුචසෙන වාති සොළසන්තං
චත්ථුනං චසෙනාපි
චූච්චමානසන්තභාවාදිචසෙනාපිති
සමුච්චයත්ථො ච-සද්දො. “ආනාපානස්සති
භාවිතා”ති පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං.

237. අස්සාති ආනාපානස්සතිසමාධිස්ස.
කාමචිතක්කාදිචිතක්කුපච්ඡෙදසමත්ථතායපි
මහානිසංසතා වෙදිතබ්බාති සම්බන්ධො.
අයන්ති ආනාපානස්සතිසමාධි. උච්චාවචෙසු
ආරම්මණෙසු පචත්තියෙව ඉතො චිතො ච
චිත්තස්ස විධාවනං.

විජ්ජා නාම මග්ගො. විමුක්ති ඵලං.
 මූලභාවො විපස්සනාය පාදකභාවො.
 චත්තාරො සතිපට්ඨානො පරිපූරෙති
 කායානුපස්සනාදීනං චතුත්තං අනුපස්සනානං
 චසෙන තස්සා භාවනාය පචත්තනතො. සත්ත
 ඛොජ්ඣංචිගෙ පරිපූරෙත්ති
 ඛොජ්ඣංචිගභාවනාය විනා
 සතිපට්ඨානභාවනාපාරිපූරියා අභාවතො.
 විජ්ජාවිමුක්තිං පරිපූරෙත්ති
 ඛොජ්ඣංචිගභාවනාය තාසං
 සිඛාජ්ජත්තිභාවතො. චරිමකානන්ති
 අන්තිමකානං.

238. නිරොධචසෙනාති නිරුජ්ඣනචසෙන.
 භවචරිමකාති භවචසෙන චරිමකා
 නිහීනභවපචත්තිතො. තථා ඤානචරිමකා
 චෙදිතඛිඛා. චුතිචරිමකාති චුතියා චරිමකා
 චුතික්ඛණුපචත්තිතො සඛිඛපරියොසානකා.
 තස්මාති තීසු භවෙසු නිහීනො කාමභවෙ
 පචත්තනතො. තෙති අස්සාසපස්සාසා.
 පුරතොති භෙට්ඨා. යස්මා විභච්චිට්ඨකථායං
 (විභ. අට්ඨ. 26 පකිණ්ණකකථා) රුපධම්මානං
 සොළසවිත්තක්ඛණුයුකතා විභාවිතා, තස්මා

“සොළසමෙන චිත්තෙන සද්ධිං
උජ්ජජ්ජිත්වා”ති චුත්තං. චුතිචිත්තස්ස
පුරතොති වා චුතිචිත්තං අවධිභාවෙන
ගහෙත්වා තතො ඔරං සොළසමෙන චිත්තෙන
සද්ධිං උජ්ජජ්ජිත්වාති එවං පන අත්ථෙ
ගය්හමානෙ සත්තරසචිත්තක්ඛණායුක්තාව
අස්සාසපස්සාසානං චුත්තා හොති.

ඉමෙ කිර ඉමං කම්මට්ඨානං අනුයුත්තස්ස
හික්ඛුනො පාකටා හොන්තීති ආනෙත්වා
සම්බන්ධො. තත්ථ කාරණමාහ
“ආනාපානාරම්මණස්ස සුචු
පරිග්ගහිතත්තා”ති. තමෙවත්ථං විභාවෙතූං
“චුතිචිත්තස්සා”ති ආදී චුත්තං.

තත්ථ ආයුඅන්තරං නාම ජීවිතන්තරං
ජීවනක්ඛණාවධි. ධම්මතාය එවාති
සභාවෙනෙව, රූචිවසෙනෙවාති අත්ථො.

චන්දාලොකං ඔලොකෙත්වාති
ජුණ්හපක්ඛෙ පදොසවෙලායං සමන්තතො
ආසිඤ්චමානබීරධාරං විය ගගනතලං,
රජතපත්තසදිසවාලිකාසන්ථතඤ්ච භූමිභාගං
දිස්වා “රමණියො චතායං කාලො, දෙසො ච

මම අජ්ඣාසයසදිසො, කීව විරං නු බො අයං
දුක්ඛහාරො වහිතබ්බො”ති අත්තනො
ආයුසඬ්ඛාරෙ උපධාරෙත්වා පරික්ඛිණෙති
අධිජ්ජායො. ලෙබං කත්චාති වච්ඤාමෙ තිරියං
ලෙබං කත්චා.

අනුයුඤ්ජෙථාති අනුයුඤ්ජෙයා,
භාවෙය්‍යාති අත්ථො.

විරට්ඨිතිසම්පාදනවණ්ණනා

76. ලක්ඛට්ඨානො ධීතං සරෙන වාලං විජ්ඣතීති
වාලවෙධි. ඉධ පන අනෙකධා හින්තස්ස වාලස්ස
අංසුං විජ්ඣන්තො “වාලවෙධි” ති අධිජ්ජෙතො.
තෙන වාලවෙධිනා. සුදෙනාති හත්තකාරෙන.
“ආකාරා පරිග්ගහෙනබ්බා” ති සච්චෙපතො
චුත්තමත්ථං විවරිතං “යථා හී” ති ආදි චුත්තං.
තත්ථ සුකුසලොති සුට්ඨු ඡෙකො. ධනුග්ගහොති
ඉස්සාසො. කම්මන්ති යොග්ගං.
අක්කන්තපදානන්ති විජ්ඣනකාලෙ
අක්කමනවසෙන පවත්තපදානං. ආකාරන්ති
ධනුජියාසරානං ගහිතාකාරං. පරිග්ගණ්හෙය්‍යාති
උපධාරෙය්‍ය. හොජනසජ්ජායාදයොති ආදි-සද්දො
අචුත්තාකාරානම්පි සච්චාහකො දට්ඨබ්බො. තෙන
උතුභාවනානිමිත්තාදීනම්පි පරිග්ගණ්හනං චුත්තං
හොති. තස්මින්ති තස්මිං තරුණසමාධිමිහි.

හත්තාරන්ති සාමිනං, හත්තවෙතනාදීහි
පොසකන්ති අත්ථො. පරිවිසන්තොති
හොජන්තො. තස්ස රුච්චිත්වා භුඤ්ජනාකාරං
සල්ලක්ඛෙත්වා තස්ස උපනාමෙත්තොති
යොජනා. අයම්පි යොගී. අධිගතක්ඛණ්ණ
හොජනාදයො ආකාරෙති පුබ්බෙ ඤානස්ස
අධිගතක්ඛණ්ණ කිච්චසාධකෙ හොජනාදිගතෙ

ආකාර. ගඟත්වාති පරිග්ගඟත්වා
සල්ලක්කේත්වා. නටියේ නටියේ සමාධිමිහි
පුනප්පුනං අප්පනාය.

මහානසවිජ්ජාපරිවයෙන පණ්ඩිතො. තත්ථ
විසදඤ්ඤාණකාය බ්‍යත්තො.
යානුප්පත්තිකකම්පල්ලයොගෙන කුසලො.
නානව්වයෙහීති නානව්වයෙහි නානාසභාවෙහි,
නානාරසෙහිති අත්ථො. තෙනාහ
“අම්බිලග්ගෙහි”තිආදි. සුපෙහීති බ්‍යඤ්ජනෙහි.
අම්බිලග්ගෙහිති අම්බිලකොට්ඨාසෙහි, යෙ වා
අම්බිලරසා හුත්වා අග්ගභූතා, තෙහි
චතුරම්බිලාදිමිස්සෙහි. එස නයො
තිත්තකග්ගාදීසුපි. බාරිකෙහීති
වාතිච්ඡිගණකලීරාදිමිස්සෙහි. නිමිත්තන්ති ආකාරං
රුච්චනවසෙන භුඤ්ජනාකාරං. උග්ගණ්භාතීති
උපරුපරි ගණ්භාති උපධාරෙති. ඉමස්ස වා
සුපෙය්‍යස්ස අත්ථාය හත්ථං අහිහරති.
අහිහාරානන්ති අහිමුඛෙන හරිතබ්බානං
පණ්ණාකාරානං, පුජාහිහාරානං වා. නිමිත්තං
උග්ගණ්භාතීති “එවං මෙ චිත්තං සමාහිතං
අහොසි”ති නිමිත්තං ගණ්භාති සල්ලක්කේති.

සමාධිපරිපන්ථානන්ති සමාධිස්ස
පරිපන්ථභූතානං. ධම්මානන්ති

කාමච්ඡන්දාදීනීවරණධම්මානං. සුවිසොධිතත්තාති
සුට්ඨු විසොධිතත්තා, වික්ඛම්භනවසෙනෙව
සම්මදෙව පහීනත්තාති අත්ථො.

කාමාදීනවපච්චවෙක්ඛණාදීහීති ආදි-සද්දෙන
අසුභමනසිකාරනෙක්ඛම්මානිසංසපච්චවෙක්ඛණා
දීති සඬිගණහාති. නෙක්ඛම්මගුණදස්සනෙනාපි හි
තස්ස විබන්ධභූතෙ කාමච්ඡන්දෙ ආදීනවො
විසෙසතො පාකටො භොතීති. කායදුට්ඨුල්ලන්ති
කායදරථං සාරද්ධකායතං. තෙන කායචිත්තානං
සාරම්භනිමිත්තස්ස ඛ්‍යාපාදනීවරණස්ස න
විසොධනමාහ. ආරම්භධාතුමනසිකාරාදීති ආදි-
සද්දෙන ටීරියසම්බොජ්ඣධිගනිමිත්තානං,
ආලොකසඤ්ඤාදීනඤ්ච සඬිගභො දට්ඨබ්බො.
සමථනිමිත්තමනසිකාරාදීති ආදි-සද්දෙන
සමාධිසම්බොජ්ඣධිගට්ඨානියානං ධම්මානං
සඬිගභො දට්ඨබ්බො. අඤ්ඤෙපි
සමාධිපරිපන්ථෙති විවිකිච්ඡාට්ඨානියෙ,
මදමානාදිකෙ ච සන්ධායාහ. ආසයන්ති
වසනකසුභිරං. සුපරිසුද්ධන්ති
ආසඬිකනීයත්තාහාවෙන සුට්ඨු පරිසුද්ධං. එත්ථාහ
— නනු වායං පගෙව කාමාදීනවං පච්චවෙක්ඛිත්වා
සමථපටිපදං පටිපන්නො උපචාරක්ඛණෙයෙව
කුමානෙන නීවරණානි වික්ඛම්භිතානි, අථ කස්මා
පුන කාමාදීනවපච්චවෙක්ඛණාදි ගහිතන්ති?

සච්චමෙතං. තං පන පහානමත්තන්ති ඤානස්ස
විරට්ඨිති යා අතිසයපහානත්ථං පුන ගහිතං.

උද්ධච්ච මිද්ධන්ති කුක්කුච්චං, ටිනඤ්ච
තදෙකට්ඨතාය ගහිතමෙවාති කත්වා චුත්තං.
සුද්ධන්තගතොති සුපරිසුද්ධපරියන්තං සබ්බසො
විසොධිතකොණපරියන්තං උයානං ගතො. තහිං
රමෙති තස්මිං ඤානෙ රමෙයා දිවසභාගමිපි
ඤානසමඤ්චි ඵච භවෙයා.

චිත්තභාවනාවෙපුල්ලත්ථන්ති සමාධිභාවනාය
විපුලභාවාය. යථා හි භාවනාවසෙන නිමිත්තස්ස
උප්පත්ති, ඵචමස්ස භාවනාවසෙනෙව වච්චන්මිපි.
තස්මා ඵකඤ්චලාදිවසෙන නිමිත්තං වච්චෙත්තස්ස
පුනප්පුනං බහුලිකාරෙන ඤානං භාවනාපි චුද්ධිං
විරුල්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජති. තෙන චුත්තං
“චිත්තභාවනාවෙපුල්ලත්ථඤ්ච යථාඋද්ධං
පටිභාගනිමිත්තං වච්චෙත්තබ්බ”න්ති. තස්සාති
පටිභාගනිමිත්තස්ස.

නිමිත්තවච්චන්තනායවණ්ණනා

77. තත්තාති සාමිඅත්ථෙ භුමිමච්චනං, තස්සාති
අත්ථො. අවච්චෙත්ථාති යථා කුම්භකාරො
මත්තිකාය පත්තං කරොත්තො පඨමං
අපරිච්ඡිත්තදිත්ථාව පත්තං වච්චෙත්ති, ඵචං
පත්තවච්චන්තනොගෙන පත්තවච්චන්තනුත්ති යා

අවච්චේතවා පූවිකස්ස පූවච්චිඨනං. හත්තස්ස
උපරි හත්තපක්ඛිපනං හත්තච්චිඨනං. චත්ථස්ස
තිත්තස්ස අඤ්ජනාදි දුස්සච්චිඨනං. පච්චෙකං
යොග-සද්දො යොජෙතඛිඛො. අපරිච්ඡන්දිත්වා න
චච්චේතඛිඛං සපරිච්ඡෙදෙ ඵච භාවනාපචත්තිතො.
තථා හි චුත්තං “සාන්තකෙ නො අනන්තකෙ” ති
(විසුද්ධි. 1.55).

හංසපොතකාති ජවනහංසපොතකා. උක්කුලං
උන්තතථියානං. විකුලං නිත්තථියානං.
නදීසොතෙන කතං විදුග්ගං නදීවිදුග්ගං.
විසමාකාරෙන යීතො පඛිඛතපදෙසො
පඛිඛතවිසමො.

චුලානි හුත්වා උපට්ඨහන්ති
පච්චචෙක්ඛණාබාහුල්ලෙන විභූතභාවතො.
දුඛිඛලානි හුත්වා උපට්ඨහන්ති පගුණබලචභාවස්ස
අනාපාදිකත්තා. උපරි උස්සුක්කනායාති භාවනාය
උපරි ආරොහනාය, දුතියජ්ඣානාධිගමායාති
අත්ථො.

පඛිඛතෙය්සාති පඛිඛතෙ බහුලචාරීනී.
අබ්බේතඤ්ඤාති අගොචරඤ්ඤා.
සමාධිපරිපත්ථානං විසොධනානභිඤ්ඤාතාය
බාලො. ඤානස්ස
පගුණභාවාපාදනවෙය්සත්තියස්ස අභාවෙන

අබ්‍යන්තො. උපරිකාන්තස්ස
 පද්ධතියානභාවානවබොධෙන අබන්තස්ස.
 සබ්බඵපි සමාපත්තිකොසල්ලාභාවෙන අකුසලො.
 සමාධිනිමිත්තස්ස වා අනාසෙවනාය බාලො.
 අභාවනාය අබ්‍යන්තො. අබ්‍රහ්මලිකාරෙන
 අබන්තස්ස. සම්මදෙව අනධිට්ඨානතො
 අකුසලොති යොජෙතබ්බං. උභතො භට්ඨොති
 උභයතො කාන්තො භට්ඨො. සො හි
 අප්පගුණකාය න සුප්පතිට්ඨිතකාය සඋස්සාහොපි
 විනාසතො, අසාමත්ථියතො ච කාන්තද්වයතො
 පරිහීනො. විණ්ණවසිනාති ආසෙවිතවසිනා.

පඤ්චවසිකථාවණ්ණනා

78. වසනං වසිති ධාතුනිද්දෙසකාය
 කිරියානිද්දෙසොති අධිප්පායෙනාහ “වසියො”ති,
 යථාරූචි පවත්තියොති අත්ථො. ආවජ්ජනාය වසි,
 ආවජ්ජනාවසෙන වා වසි ආවජ්ජනවසි. කාන්තං
 ආවජ්ජිතුං යත්ථ යත්ථ පදෙසෙ ඉච්ඡා
 යත්ථිච්ඡකං. යදා යදා, යස්මිං යස්මිං වා
 කාන්තභිගෙ ඉච්ඡා යදිච්ඡකං. යාව යාව ඉච්ඡා
 යාවදිච්ඡකං, ද-කාරො පදසන්ධිකරො. “යාවා”ති
 ච ඉදං බ්‍රහ්මනං ජවනවාරානං නිරත්තරං විය
 තථාපවත්තනං සන්ධාය චුත්තං, න ඵකමෙව. සො
 හි පරිච්ඡන්තවිත්තක්ඛණොති. ආවජ්ජනාය

දන්ධායිතත්තං නත්ථීති චුත්තනායෙන යත්ථ
කත්ථවි යානෙ යදා යදා යං කිඤ්චි ක්කානඤ්ඤං
ආවජ්ජෙත්තස්ස යථිච්ඡිතං කාලං ආවජ්ජනාය
ආවජ්ජනජ්ජවත්තියා දන්ධායිතත්තං
විත්ථායිතත්තං, විරායිතත්තං වා නත්ථී. එවං
ආවජ්ජනවසී සිද්ධා නාම හොතීති අත්ථො.
සෙසාති චුට්ඨානාදධිට්ඨානාපච්චවෙක්ඛණාවසීයො.

අඤ්ඤාසමුදායභාවතො ක්කානස්ස ක්කානෙ
ආවජ්ජනවසීං නිජ්ජාදෙතුකාමෙන පටිපාටියා
ක්කානඤ්ඤාති ආවජ්ජෙත්තඛිඛාතීති ආහ “පයමං
විතක්කං ආවජ්ජයතො”ති. යදිපි
ආවජ්ජනමෙවෙත්ථ ඉච්ඡිතං ආවජ්ජනවසීයා
අධිජ්ජෙත්තත්තා, ආවජ්ජනාය පන උජ්ජත්තාය
ජවනෙහි භවිත්තඛිඛං. තාති ව ඛො
ආවජ්ජනතජ්ජරතාය විත්තාහිනිභාරස්ස
යථාච්ඡිතක්කානඤ්ඤාරම්මණාති කතිපයානෙව
හොත්ති, න පරිපුණ්ණාතීති චුත්තං
“විතක්කාරම්මණානෙව චත්තාරි පඤ්ච වා
ජවනාති ජවත්තී”ති. චත්තාරි තික්ඛිත්ථියස්ස.
පඤ්ච නාතිතික්ඛිත්ථියස්සාති දට්ඨඛිඛං.
නිරන්තරන්ති විසභාගෙහි නිරන්තරං. අයං පනාති
භවඤ්ඤාද්වයන්තරිතා චතුජවනවිත්තා යථාචුත්තා
ආවජ්ජනවසී. අඤ්ඤෙසං වා
ධම්මසෙනාපතිආදීනං. එවරුපෙ කාලෙති උට්ඨාය

සමුට්ඨාය ලඞුතරං

ආවජ්ජනවසීනිබ්බත්තනකාලෙ. සා ව ඛො

ඉත්තරා පරිත්තකාලා, න සත්ථු

යමකමභාපාටිභාරියෙ විය විරතරජ්ජනන්ධවතී.

තථා හී තං සාවකෙහි අසාධාරණං චුත්තං.

අධිගමෙන සමං සසම්පයුත්තස්ස ඤානස්ස සම්මා

ආපජ්ජනං පටිපජ්ජනං සමාපජ්ජනං,

ඤානසමච්ඡිතා.

සීසන්ති එත්ථ සමාපජ්ජතුකාමතානන්තරං ද්වීසු
භවච්ඡගෙසු උජ්ජන්තෙසු භවච්ඡගං උපච්ඡන්දිත්වා
උජ්ජන්තාවජ්ජනානන්තරං සමාපජ්ජනං සීසං
සමාපජ්ජනසමත්ථතා. අයඤ්ච මත්ථකජ්ජන්තා
සමාපජ්ජනවසී සත්ථු ධම්මදෙසනායං ලබ්භති. යං
සන්ධාය චුත්තං “සො ඛො අහං, අග්ගිවෙස්සන,
තස්සා එව කථාය පරියොසානෙ තස්මිංයෙව
පුරිමස්මිං සමාධිනිමිත්තෙ අජ්ඣන්තමෙව චිත්තං
සණ්ඨපෙමි සන්තිසාදෙමි එකොදිං කරොමි
සමාදහාමි යෙනස්සුදං නිච්චකජ්ජං විහරාමි” ති (ම.
නි. 1.387). ඉතො සීසතරා හී සමාපජ්ජනවසී නාම
නත්ථි. ජුණ්භාය රත්තියා නවොරොපිතෙහි
කෙසෙහි කපොතකන්දරායං විහරන්තස්ස
ආයස්මතො සාරිපුත්තස්ස යක්ඛෙන මහන්තම්පි
පබ්බතකුටං පදාලෙතුං සමත්ථෙ පහාරෙ සීසෙ
දිත්තෙ සමාපජ්ජනම්පෙත්ථ නිදස්සෙතබ්බං. තථා

හි වක්ඛනී “තදා ථෙරො තස්ස පහරණසමයෙ
සමාපත්තිං අප්පෙසි” ති (විසුද්ධි. 2.374). පාළියං
පන “අඤ්ඤතරං සමාධිං සමාපජ්ජන්වා
නිසින්තො” ති (උදා. 34) වුත්තං. ඉමෙ පන ථෙරො
“සමාපත්තිතො වුට්ඨානසමකාලං තෙන පහාරො
දින්තො” ති වදන්ති.

අච්ඡරාමත්තන්ති අභිගුලිථොටමත්තං බණං.
ඨපෙතුන්ති සෙතු විය සීසසොතාය නදියා ඔසං
වෙගෙන පවත්තිතුං අදත්වා යථාවුත්තක්ඛණං
කුමානං ඨපෙතුං සමත්ථතා. අභිභුයා ඨපනං,
අධිට්ඨානං වියාති වා අධිට්ඨානං. තත්ථ වසී
අධිට්ඨානවසී. තථෙව ලහුං වුට්ඨාතුන්ති
අච්ඡරාමත්තං වා දසච්ඡරාමත්තං වා ලහුං බණං
කුමානසමඨිභී හුත්වා කුමානතො වුට්ඨාතුං
සමත්ථතා. භවභිගච්ඡන්තූප්පත්තියෙව භෙත්ථ
කුමානතො වුට්ඨානං නාම. එත්ථ ව යථා
“එත්තකමෙව බණං කුමානං ඨපෙස්සාමී” ති
පුඛ්ඛපරිකම්මවසෙන අධිට්ඨානසමත්ථතා
අධිට්ඨානවසී, එවං “එත්තකමෙව බණං
කුමානසමඨිභී හුත්වා කුමානතො වුට්ඨානිස්සාමී” ති
පුඛ්ඛපරිකම්මවසෙන වුට්ඨානසමත්ථතා
වුට්ඨානවසී වෙදිතඛ්ඛා, යා සමාපත්ති
“වුට්ඨානකුසලතා” ති වුච්චති.

තදුභයදස්සනත්ථන්ති
අධිට්ඨානවුට්ඨානවසීදස්සනත්ථං.

තත්ථාති තස්මිං නිමිමිතපබ්බතෙ තස්ස විචරෙ.
කිඤ්චාපි එකංයෙව තං අභිඤ්ඤාවිත්තං යෙන
පබ්බතං නිමිමිනෙය්‍ය, අභිඤ්ඤාපාදකස්ස පන
ඤ්ඤානස්ස ලභ්‍යතරං යපනං, වුට්ඨානඤ්ච ඉධ
නිදස්සිතන්ති දට්ඨබ්බං. “එත්තකා ඉද්ධිමන්තා
එකං උපට්ඨාකං ගරුලතො රක්ඛිතං න
සක්ඛිංසු”ති ගාරය්හා අස්සාම.

ආවජ්ජනානත්තරානීති ආවජ්ජනවසීභාවාය
යථාක්කමං විතක්කාදීනං ඤානභිගානං
ආවජ්ජනාය පරතො යාති ජවනාති පවත්තාති,
තාති තෙසං පච්චවෙක්ඛණාති. යදග්ගෙන
ආවජ්ජනවසීසීද්ධි, තදග්ගෙන
පච්චවෙක්ඛණාවසීසීද්ධි වෙදිතබ්බා.